

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Darabos-utca 33. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közölteknek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A magyar keresztyénség 900 éves ünnepe és a hivatalos Magyarország.

Az ünnepeknek főérdeme az az áldásos hatás, a mi az ünnepi hangulat nyomán fakad. Mi hát az ünnepek áldása?

A munka versenyre hív bennünket, egymással szembe állít, ellentéteket támaszt: az ünnepi óra hasonló, sőt összhangzó érzelmeinket ragadván meg, az ünneplő lelkeket békességre hangolja. Az ünnep hát kibékít. Kibékít Istennel, egymással, önmagunkkal. És az úgynevezett nemzeti ünnepek... vajjon nem ilyen hatásúak-e? Ezek kibékítik a nemzetet multjával, a jelen aggályos helyzettel, a mult nagy tanúságait a bölcsesség serlegében adják vigaszúl és bátorításúl. Egy nemzet ünnepe az erők közlésének és sokszorosításának nagyon is biztos módja. Joggal kellett volna remélnünk nekünk is a napot, a melynek egy megszabott órájában, jól szabályozott, a központból, hazánk fővárosából irányított órák pillanatig pontos jelzése szerint egy és ugyanazon szempillantásban zendülnek meg a harangok hálára, Te Deumra szólítván a keresztyén magyar nemzetet, keresztyén vallása és keresztyén állami léte 900-ik évfordulóján. A kik közöttünk optimisták, talán hitték is, várták is, hogy a keresztyén Magyarország egyetlen egy közös napon hallja meg Klio ajkáról a 900 éves tapasztalatokat, a történet megfigyeléseit és ránk olvasandó tanúságait. Csalódtunk... illetve csalódtak, a kik ilyen hitték. A történelem nem jött el hozzánk, nem jubilál velünk, nem nyitotta meg öreg bölcseségének ajkait; nem döntötte le a korlátokat, nem gyűjté maga körébe fiait. Szóval nem jött el a történelem, nem az egyetértés angyala. Egy más szellem jött el; a régi kárhozas, ki nem engedte egyesülni hajdan a király és Zá-

polya hadait, a kiről nem kívánatos többet mondani.

Az uralkodó vallás ünnepe... a prot. egyházak — mint p. o. a dunamelléki ref. egyházkerület is, a dunántúli is, — a mult év utolsó vasárnapján ünnepeltek, sőt til-túl ünnepele a tiszántúli is, a hivatalos Magyarország pedig nem ünnepele. Indokolása van mindenkinek, ha szinte csak századvégi indokolás is. A hivatalos Magyarország indokolása, illetve nyilatkozata p. o. im ez:

„Magy. kir. belügyminisztérium.

Elnöki osztály.

Bizalmas közlemény.*

(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének a legszigorubb titoktartás mellett.)

A keresztyénségnek hazánkban tartandó 900 éves jubileuma a nagytekintetű róm. katolikus főpapság által immár elhatározott ténynyé vált. Bár a Szent-István koronája alá tartozó országok államvallása — melyet a nemzet Fenséges uralkodójától kezdve az utolsó polgárig mindenkor tiszteletben tartatott — a római katolikus anyaszentegyház tanait vallja magáénak, a hivatalos Magyarország ezen ünnepélyen részt nem vehet.

Nem teheti ezt egyrészt azért, mert az ország különböző helyein megtartandó ünnepélyeknek kizárólag egyházi jellegük lesz, másrészt azért, mert a nagytekintetű kath. főpapság elmulasztotta úgy a magyar kormányt, mint az országgyűlés mindkét házának illetékes hatóságát az ünnepélyekre hivatalosan meghívni, a mi önmagától érthetőleg azt vonja maga után, hogy

* A „Magyarország” c. napilap 1900. évi jul. 11. számából átvett szöveg szerint. Pr.

akár állami, akár megyei vagy városi tisztviselő, *mint hivatalos személy, valamely hatóság képviselőjében ily ünnepély egyikén sem jelenhetik meg.*

Mielőtt a magyar kormány ezen intézkedést végleg elhatározta volna, a kérdést *alapos közjogi tanulmányozás* tárgyává tette s arra a meggyőződésre jutott, hogy a kereszténységnek hazánkban való 900 éves jubileuma tisztán és minden kétséget kizárólag egyházi jellegű. Másrészt azonban *az ünnepségeknek oly politikai természetük is lesz,* mely a magyar kormány álláspontjával semmi tekintetben sem fér össze, sőt azzal homlokegyenest ellenkezik.

Nem akarom azonban a tisztviselői kar szabad elhatározását bármely irányban is befolyásolni, azért értesitem Cimedet, hogy a jubileumi ünnepélyek megtartása napján a vezetése alatt álló hivatal tisztviselőinek *korlátolt számban* az ünnepélyek által igénybe veendő időtartalomra *szabadságot adni* s azon tisztviselőknek, kik indítatva érzik magukat az ünnepélynél jelen lenni, alkalmat nyújtani arra, hogy mint magánszemélyek leróhassák a katolikus anyaszentegyház iránti köteleességüket.

Ezen bizalmas természetű közlemény terjedelmesebb indokolását a) 7. alatt külön lezárt levélben csatolom s kérem azt az illetékes személyekkel való közlés után láttamozva az ugyancsak mellékelt visszborítékban visszazáraztatni.

Miről Cimedet mihez tartás végett értesítem.

Budapesten, 1900. június 2-án.

A miniszter helyett

Szell Ignác s. k.
államtitkár.

A hivatalos Magyarország tehát nem ünnepelt. Miért nem? A fentiekben látható okadatlás csak a kiadott közleményt okadatozza, de nem a hivatalos Magyarország magatartását. A közlemény mégis olyanformát sejtet, hogy *alapos közjogi tanulmányozás* azon tapasztalatra vezetett, hogy a *magyar kereszténységnek* lehet nagy oka ünneplő érzelmekre, de a *keresztényen Magyarországnak* keresztviselő szerepében a keresztényen béketűrés való. Vagyis a hivatalos Magyarország *nem bánja*, ha a kereszténység ünnepel is, nem bánja volna, ha a *nagytekintetű róm. kath. főpapság* a kormányt és az országgyűlés mindkét házát az ünnepre meghívja vala; de nem bánja azt sem, hogy meg nem hivatott. Nem bánja azt sem, ha a ker. Magyarország története úgy *módosítatik*, a mai tényleges helyzet is úgy idomítottatik, hogy Magyarországon a kereszténységet kizárólag a római egyház képezi. Sőt az utóbbi

400 esztendő történetéből sem csinál igen komoly kérdést, sem abból, ha vajjon e négy századból részt kér-e magának a protestantismus, vagy e négy század is az előbbi öttel kizárólag a római egyházat illesse? Pedig, ha az uralkodó ker. vallás és a *nem uralkodó magyar ker. vallás*, — rövidebben és igazabban — magyar vallás államképző szereplése parallelbe, vagy ha tetszik, mérlegbe vettelnék: kissé különös eredményekre jutnánk, olyanokra azonban, melyeket sem az *alapos közjogi tanulmányok*, sem a hangoztatott kulturtörténeti momentumok, sem a politikai történetnek jól ösmert viselt dolgai vissza nem utasíthatnának. De ne legyen itt szó arról, a mit mindenki tud, a mit az uralkodó magyar keresztényen vallásnak 526 esztendeje, a nem uralkodó magyar vallásnak pedig 474 éve bizonyít. Mert az előbbi politikai szereplésével tetőpontra jut 1526-ban, a mikor kivívja Mohácsnál a török szolgásgót, viszont a *nem uralkodó* ekkor megkezdte hű szolgálatait és diktálja a békekötések szövegét. Vajjon ez is a kath. kereszténység kizárólagos életideje? De térjünk a ministeri nyilatkozat érdekességeire.

Első érdekessége, hogy vele a kath. érzelmeik nem voltak megelegetve, mivel benne bizonyos indifferentismust láttak és a kath. kereszténység irányában nem elég méltánylatot és figyelmet. Második érdekessége, hogy a protestáns kereszténység még kevésbé lehet vele megelegetett, mivel a magyar prot. egyházat nem is tekinti a magyar kereszténység egyik tényezőjeként, sőt mint ilyet, merőben ignorálja. De, — mellékesen megjegyezve — a logika sem lehet vele megelegetve, mivel eme rendelet még a nagyjából se distingvál, a magyar kath. egyházat folyton azonosnak tekinti a magyar kereszténységgel. De érdekes azért is, mert mindenek felett neheztelhet reá a magyar hazafiság, sőt a politikai előrelátás érdeke is, mivel nem a honfiakat vezeti ünnepelni, nem is a *keresztényen magyar királyság és magyar hazajegyében* vezeti ünnepelni a vállalkozókat, csak megengedi nekik, mint *magán személyeknek*, hogy a *kath. egyház iránt*, tehát nem is a haza iránt, sőt *nem is a magyar kereszténység iránt*, hanem *csak a kath. egyház iránt* róvhassák le köteleességüket.

Kevés már a mondani valónk, de ezt ki kell mondani azért is, nehogy általános legyen a nézet, hogy Magyarországon nincsenek protestánsok és csupán a kath. anyaszentegyház repraesentalja itt a kereszténységet. Ha a hivatalos Magyarország ünnepel vala, akkor nem köteles distingválni. Az ünnep egyesít, egybefűz és nem analizál. De ha nem ünnepelt: akkor

valami mégis nézett volna reá. Kár volt hát nem ünnepelni, kár vala nem distingválni, de mindenekfelett kár volt kimutatni, hogy a hivatalos Magyarországnak se keresztyénség, se protestantismus, se történet nem imponál, hanem annál inkább imponál a nagytekintetű kath. egyház, kinek kedvét keresni nem utolsó kötelesség.

Nekünk pedig tanúság, hogy történetnek, politikának, magyar keresztyénségnek *olyannak kell lenni*, a milyennek a kath. egyház minősíti és definiálja; a hivatalos Magyarország örvend, ha tudomásul veheti.

Vajha 100 esztendő múlva eljönne az ezeréves történetnek *nagytekintetű* bölcsesége is, egybegyűjtene minden hazafit a magyar keresztyénség és magyar hazaszeretet templomába és ünnepelne e nemzet sok millió népe egyetértő szeretettel, nézvéni I-ső Istvánnak ezeréves, a Krisztusnak kétezer éves koronáját. Hogy ünnepeltetnék meg az az ünnep ne csak *nagy fénynyel*, hanem nagy *világosságban* és élő igaz lelkesedésben. Hogy azután *kötözve légyen az ördög 1000 esztendeig.*

Protestáns.

A városi nagy egyházak sorsa.

I.

A városi nagy gyülekezetek és a vidéki kis egyházakból alakult egyházmegyék között állandó a surlódás és folytonos a torzsalkodás.

Ennek a veszedelmes birkózásnak oka a város és a vidék ellentétes helyzetében és eltérő érdekeiben rejlik.

A városi egyházaknak fényes szerep jutott egyházunk zivataros multjában és ennek a multnak tudata ma is ébren tartja önértzetüket.

Ide járul még azon fontos hivatás, melyet a hatalmas arányokban fejlődő városi élet magára a nemzetre nézve is képvisel; azon erős támaszték, melyhez a városi gyülekezetekben összetorlódtak hívek nagy száma adja meg az alapot és azoknak a kisebb-nagyobb iskoláknak és tanintézeteknek fontossága, melyeknek sorsa többé-kevésbé mind a városi nagy egyházak sorsához van kötve.

Nincsen hát mit csodálkozni rajta, ha a városi egyházak, a mint a multban, úgy a jelenben is, nagyobb önállóságra és vezető szerepre törekednek, ha a falusi gyülekezetek többségéből alakuló egyházmegyék fenhatósága alól kiakarják magukat vonni.

A ki azonban a magyar ref. egyházak demokratikus alkotmányát ismeri és méltányolni tudja az éltető szabad szellemet, mely az egyest mindenütt a köznek rendeli alá és mindenütt egyenlő jogokat és kötelességeket sürget; viszont azon sem csodálkozhatik, ha a vidéki gyülekezetek a városi egyházak mindent elnyomó tekintélye ellen sikra szállanak és az önfentartási ösztön folytán meggátolják azt, hogy az alkotmány adta hatalmat, a közös erőfeszítés folytán létrejött alapok jövedelmét a városi egyházak tisztán a magok javára használhassák és értékesíthessék.

Az egyházmegyék éppen ezért ritkán juttatnak vá-

rosi papot az esperesi székbe s ott, a hol ez mégis megtörténik és városi lelkész esperessé lesz, vagy viszont falun lakó esperest városi gyülekezet papjának megválaszt: biztosan következtethetünk egy hosszantartó elkeseredett küzdelemre és az eljárás okát a kölcsönös kifáradásban találjuk meg egye lül.

Egyházunk nagy kárára így volt ez a helyzet eddig és így lesz a jövőben is. Kisebb-nagyobb fegyverszünetekkel a régi harc tartani fog tovább is és lassanként megemésztí és leköti egyházunk erejét, melyet pedig részint a külső támadások visszaverésére, részint a haladásra és egyházunk belső fejlesztésére kellene fordítani.

Csak az a kérdés, hogy nincsen-e természetes kibontakozás e nehéz helyzetből s hogy nem lehet-e a nagy egyházak ügyét úgy megoldani, hogy azok érdekei a kis falusi gyülekezetek érdekeivel többé össze ne ütközzenek és ahelyett, hogy egymást gyengítsék, nemes versenynyel és vállvetett igyekezettel az evangyéliumi szabadság ügyét mozdítanak elő?

Én azt hiszem, hogy van ilyen természetes kibontakozás és éppen ennek útjait akarom kimutatni, most, midőn e kérdéssel óhajtok foglalkozni, melyet a debreceni egyház ügyében hozott ismeretes egyházkerületi határozat ismét felszínre dobott, s mely kérdéssel úgy a debreceni hírlapok, mint általában az egész közvélemény mindenütt általában foglalkozik.

* * *

A nagy gyülekezetek és az egyházmegyék közt fenforgó küzdelmek megszüntetésére, a város és vidék között fenforgó ellentétek békés elintézésére három eshetőség közül választhatunk.

Vagy lemondanak a nagy városi gyülekezetek a régi fényes multról ez alapon a vezető szerepről és az azzal egybekötött kiváltságos helyzetről és minden utógondolat nélkül beleolvadnak az egyházmegyébe és lesznek egyszerű gyülekezet.

Vagy egyházmegyévé alakúlnak a nagy városi egyházak és minden egyes templom körül külön egyházakat alakítanak és eddigi kiváltságait a törvények oltalma alatt megtartják és tovább fejlesztik.

Vagy várnak még legalább a jövő zsinatig és azon a magok kiváltságos helyzetének megfelelő kiváltságos törvényeket erőszakolnak keresztül.

E három eshetőség közül az utolsóra nincs semmi kilátás, mert útjában áll annak az egyetemes egyház érdeke, mely mindenütt a kiváltságok és az u. n. speciálisok megszüntetését követeli. De ellenkeznek ez uttal magoknak a nagy egyházaknak jól felfogott érdeke is, mely nem pusztá hatalmi igények biztosításában, hanem az evangyéliumi fejlődésben és a haladásban áll.

Mi az oka, hogy nagy gyülekezeteink nem tudnak a kis egyházakkal versenyezni, hogy nagy számuk, nagy erkölcsi és anyagi segédforrásaik, régi fényes multjuk dacára mindenütt a hanyatlás képeit mutatják? Az, hogy minden egyházi élet egy nagy közpoati presbitériumba foly nálók össze, hogy a nagy tömeggel nehezen tudnak mozogni, s e miatt az egyház híveinek, ügyeinek és hivatalnokainak vezetése, ellenőrzése jóformán lehetetlenné válik. Az, hogy az egyes lelkészek az egész nagy egyháznak lévén lelkészei, nem tudnak megbirkózni sikeresen a rájuk nehezedeő óriási feladattal s nem bírják a hívek érdekltségét az egyház ügyei iránt ébren tartani s nem érzik az őket terhelő személyes felelősség súlyát az egész nagy gyülekezettel és a lelkeszi szolgálattal szemben.

E nehézségek mind felforognak ma a nagy egyházaknál, ezért az üres templomok, ezért a választásoknál a csekély érdekelttség, ezért az áttérők nagy száma, innét az anyagi zavarok és innét a baj legfőbb oka.

A nagy egyházak ügyei a 120 presbiteren és a lelkészekon kívül kevés lelket foglalkoztatnak. E 120 presbiter maga sem mind ismeri az egyház dolgait, melyeket rendszerint csak egyes bizottságok és e bizottságok kiküldöttjei ismernek és intéznek tulajdonképpen. Épen ezért már maga a presbiter sincs abban a helyzetben, hogy egyházának összes ügyeit áttekinthesse és az iránt hathatósan érdeklődhessék.

Ehhez a nehézséghez járul a gyűlések gyakorisága és hosszas tartalma.

Miután előkészítő fórumok nincsenek, minden ügy, kisebb-nagyobb, formaszertint vagy érdemleges, az egyetlen hatóság, a presbitérium előtt torlódik össze. Így történik aztán, hogy a legtöbb tárgy bizottságokhoz tétetik által, melyek évekig tárgyalnak s melyek előtt nem ritkán a legfontosabb elvi ügyek is megfeneklenek. De a gyakorlati kérdésekkel sincs másképpen a dolog. Ott is helyszíni szemlék, szakértők, egymás nyakára küldözött bizottságok operálnak és lesz ez ügyből két ügy, három ügy, sok ügy és lesz huzás-halasztás és vég eredményében egy teljesen kifáradt vagy egészen más tagokból álló gyűlés előtt határozat egy-két irányadó tag véleménye és akarata szerint és határozat megváltoztatás ismét ezen az alapon.

Ez a nehézkes gépezet működik a nagy egyházak presbiteriumaiban, a melynek üléseiben a tagok többsége alig vehet és alig vesz részt s a hol a határozatokat mindig egy-két ember irányítja s a hol az egyetlen központi hatóságon kívül nincs felentes hatóság és felelősségi fórum.

Mily ellenkező a vidéki egyházak helyzete! Azoknak is vannak tekintélyes számú presbiteriek, de az egyház ügyeit nemcsak azok, hanem az egyes hívek is ismerik és hogy megismerhessék, az egyházközségi gyűlések is sürjén tartatnak. Ezenfelül ott van segítségükre az egyházmegye, mely az előkészített és döntése alá tartozó ügyekben szavát hallatja és minden egyébben ellenőrzését gyakorolja. Nem is e vidéki kis egyházakban szaporodnak a felekezetenküliek, baptisták, nazarénusok s nem itt apad a református egyház híveinek létszáma, nem itt esőkken az egyház befolyása és a hívek buzgalma, hanem a nagy egyházakban: Budapesten, Debrecenben és egyéb ilyen helyeken, ahol a buzgó lelkészi gond a természetes nehézségek leküzdésére és ellensúlyozására közbe nem léphetett, vagy lépni nem tudott és nem akart.

Ahol a lelkész csak puszta prédikátor s híveit közvetlen érintkezésből nem ismeri és őket az egyház nagy feladatainak sikeres munkálására munkatársakul be nem vonja és érdekelttségüket állandóan fen nem tartja és nem irányítja: ott csak addig van virágzó egyházi élet, míg a korszellem is az egyház országútján halad. Mihelyt a kor iránya ellenséges vagy közönyös, a hívek buzgósága, áldozatkészsége is alá száll és az egyházban nem látnak mást, mint puszta adószedő hatalmasságot és lelkészeiben nem prófétákat, hanem nagy urakat s az egész isteni intézményben inkább terhet, mint védelmet és segítséget.

Az evangéliom és a református egyház pedig minden ellenséges áradat és bántó tünet dacára mégis védelem, mégis segítség. Érzik ezt magok a nagy egyházaknak sokszor békétlen hívei is. Egyes városrészek,

távol eső kerti lakók templom és lelkész után kiáltanak. A közvélemény is szól és ünnep és vasárnapok alkalmával kettős istenítiszteletet sürget. A belmisszió, a vallásos élet mezején mindenütt kéri az aratókat. Riaszt a más felekezetűek mozgolódása is. Hívóink látják, hogy a korral, a haladással, hazafiúi és nemzeti érdekekkel szemközt menő kath. egyház papjai, templomban és templomon kívül milyen élénk tevékenységet és buzgóságot fejtenek ki és ezzel szemben azt látják, hogy lelkészeik az ígihirdetésen kívül nincsennek sehol s hogy még ott is csak a dolog könnyebb végét keresik és egy prédikációval templomról templomra járnak, idejét múlt szokásokat fentartanak, új visszaélésekhez utat egyengetnek.

Jól tudom én és tudja más is, hogy e vádak nem mind igazságosak, mert az ígihirdető munkáját nem lehet a róm. kath. pap misemondásával vagy szabad előadásával és szokásos fabulázásával összehasonlítani. Azt is állítom, hogy lelkészeink ma is vannak olyanok, mint a régiek és dolgoznak is annyit, mint a régiek, a kiknek munkájával pedig az akkori hívek teljesen meg voltak elégedve, de azt is látom, hogy a mai idők is egészen mások és a jelen helyzet is többet követel a lelkészektől és az egyházaktól, mint a régi s mindenek felett mélyen érzem, hogy a rendszer, a régi slendriánhoz való görcsös ragaszkodás és a nagy egyházaknak minden egyházi élet t elnyelő egyedüli központi rendszere a baj legfőbb oka; azon körülmény, hogy míg a presbiterium jóformán önsúlya alatt roskad össze, a részekbe semmiféle egyházi élet nem árad vissza, a városrészek és a külvárosok alig fejlődnek valamit és a kertek, a külsőségek egyházi tekintetben is árván és elhagyatva állanak.

Ezt a rendszert kellene hát külön zsinati törvények segítségével továbbra is fentartani. Meghagyni a nagy egyházakat a romlás útján és felmenteni őket minden egyházmegyei vagy felsőbb hatósági ellenőrzés alól. Kiszolgáltatni a nagy gyülekezet nagy szellemi és anyagi érdekeit egy mindenható presbiteriumnak, vagy a mi a gyakorlatban azzal egyet jelent, egy mindenható klikknek. Énnél valóban helyesebb út az, amelyre, amint e lapokban is hirdetve van, a debreceni egyház lelkészei elhatározták magokat: lemondani a korai és fényes önállósítási ábrándokról, megtagadni Debrecen multját és szépen oda állani az egyházmegye többi egyházai mellé és azt mondani a kabai nagytiszteletű esperes úrnak a tékozló fiúval: „Vétkeztem az ég ellen és te ellened . . . tégy engem olyanná, mint egy a béreseid közül.“ Ez bizony megindító és érzékeny jelenet lenne, de nem hiszem, hogy ama megdicsért vezérek e nagy fontosságú lépést olyan helyesen és okosan tehetnék, akár a magok, akár az egyházmegye, akár a debreceni nagy egyház szempontjából, mely bármint forgassuk és magyarázzuk is dolgot, mind multjánál, mind jelen helyzeténél, mind jövőjénél fogva sohasem lehet egyszerű gyülekezet és sohasem lesz jámbor falusi község.

És azt sem hiszem, hogy lépésök a magyar ref. egyház híveinek olyan osztatlan tetszésében részesülhetne. De erről a következő alkalommal.

Dr. Ferenczy Gyula.

Nyílt levél

nságos Uray Imre beregi ev. reform. egyházmegyei gondnok úrhoz.

Végre megérkezett! Azt hiszem, csodálkozik Nagyságod, hogy nyílt levelem kezdetén eme szavakat vettem tollam alá: végre megérkezett. Igen, megérkezett

a várva várt reflexió ama cikkekre, melyeknek némelyike ugyan a simitás gyalupadán mehetett keresztül, míg némelyike epébe mártott tollal lett írva, némelyiket pedig az ács egyszerű bárdja megsimitás nélkül tett fel az épületre, úgy gondolva, úgy is jó az, ha durva, szegletes, ha az ügyes ács bardsimitását nélkülözte is.

Nem reflektálok az igen tisztelt egyházmegyei gondnok úrhoz írott cikkekre, mert úgy is feleslegesnek találok azt akkor, amidőn a nt. szerkesztő úr szerint is keztyűs kézzel ugyan, de mégis buzogány-csapások lettek adva s valószínűleg elevenre is találtak, de kénytelen vagyok ezen soraim írni, mert kötelességemnek érzem, hogy szívem jól eső érzelmét tolmácsoljam nagyságod előtt, ki egyházmegyénknek oszlopembere s elvégre valahára annak a divatos mozgalomnak, melynek neve iskola-államosítás, leütötte kalapdísztét s feltüntette szóval és írásban, hogy biz az nem oly szükséges, mint tényleg már többször kimutatni megpróbálva lett.

Legyen róla meggyőződve nagyságod, hogy nemcsak az én szerény „én“-em van vele egy véleményen, hanem sokan vagyunk egyházkerületünkben, sőt a mi egyházmegyénkben is s hogy azok az egy véleményen levők ismét csak nem szólnak fel, annak oka megint csak az a *közszellem*, melyről én a Debr. Prot. Lapban már szerencsés lehettem írni, de legyen meggyőződve, eljő az idő, amidőn az álomban levők is felébrednek s azok fognak lenni legfőképp, kik így szólnak: „állj és ne tovább“. — Az a reform. egyház autonomikus joga oly igen meg van tépve már, hogy foszlányait tartjuk az adott és vett zászlónak, és az a foszlány hathatósan int, hogy vigyázzunk arra a féltett kincsre, mely apáinknak a legközelebbi patenses korokban is oly becses vala. Ehez a foszlányhoz tartozik a mi iskolánk is mert igaz volt a multban s igaz marad mindig, hogy azé a jövő, kié az iskola. Hallom, olvasom, hogy ez is egy frázis, — s ma a cultur államban ez egy fictio — legyen frázis, legyen fictio, de oly mélyen van gyökerezve minden igazán érző református ember szívébe ez, melyet kitörülni sem az ékesen zengő hang, sem semmi nem tudhatja soha; ha mi meg nem becsüljük azt az iskolát, mely egyházunknak a legszorosabb értelemben véve igazi veteményes kertje, ha mi kisdéd csemetéinket, mint jó kertész, nem öntözgetjük, nem nevelgetjük, ha a fattyú hajtásokat idejekorán nem tördeljük, bizony-bizony akkor ugyanazt cselekedjük, mint a rossz gazda, ki nem törődve semmivel, kényelemben él s csak akkor veszi észre, hogy baj van gazdaságában, midőn a csőd nyavajája nyakába szakadt.

Rossz gazdák volnánk mi is, ha azt, amink van, másnak adnánk, kincsünkről könnyen lemondanánk, mert hiszen mi reánk is elérkeznek az a kellemetlen állapot, midőn a vallási csőd reánk is kimondatnék. S hogy ezt nagyságod tudja, szívem szeriut meg vagyok győződve.

Nagyságod politikai meggyőződése, mint tudjuk és mint írja, 20 éven át az igaz elévülhetlen függetlenség, vagyis saját szavait idézve: „szabad gondolkozású“, én is az vagyok*, habár kormány lapját olvasom is s

* Ezt még csak emlegetni sem szabad itt. Mifelőlünk ugyan lehet politikai meggyőződésére nézve ki-ki akár vörös jacobinus is, az, — egyházi és iskolai ügyeink tárgyalásánál szóba sem jöhet. A két dolog összezavarásából elég sok baj keletkezett már eddig is. Hogy példát is mutassunk: ime Uray és mi politikai tekintetben nem egy gyékényen árulunk, de már az iskolák államosítása kérdésében igenis egyek vagyunk. Szerk.

éppen most azt olvasom s talán több oly dolgokat is olvasok, melyet nagyságod nem olvas, én úgy látom és azt olvasom, hogy az a reacionarius had, az a fekete jól szervezett sereg működik, dolgozik s sajna, félek, hogy egyszer nyakuokra ül s hogy ez nem rémkép, nem légből kapott állítás, mutatja a jelen idő mozzanata. Nézzen szét nagyságod egyházmegyéjében s látni fogja, hogy itt az alvidéken, hol most még a reform. vallás dominál, itt is működik a kath. papság, bár csendesen, lassan, mint leselkedő macska figyel, — az egérfogó fel van állítva s melyik egyház hiveit fogdossa el, nem könnyű kitalálni. A megéhezett egér könnyen csalogatható a kitett csalétekre. De ha van, ki figyelmeztesse a kis egérkét: „ne menj oda“, nagy korában is tudni fogja, mit kell cselekedni. Ilyen előre figyelmeztető hely a mi felekezetünk iskolái; ha gyenge-zsenge korban bevessük vallásunk igazságait a gyermek szívébe, egész a velőknek megoszlásáig, én tudom, én meg vagyok győződve, hogy egyházunknak fiai, leányai kössenek vegyes házasságot, érje őket bármily sors ez életben, sohase fognak lemondani vallásuknak boldogító tanairól. Nem kell félni, hogy oly statistikát lássunk, mint most látunk napfényen, mely, a midőn reánk nézve kellemetlen, egyszersmind — ha már kigondoltam, ki is mondom, — a református papságra határozottan szegény.*

Épp most jöttem haza vidékről, hol hivatalos kiküldetésben jártam, — egy buzgó, igen tiszteletreméltó nagyműveltségű róm. kath. nő vetette szememre, hogy bizony a reform. papság keveset gondol hűveire. S mit gondol nagyságod? talán ezt megcáfoltam? Oh nem! mert éreztem, hogy igaza van. Éreztem, hogy arcomra a szegény pirja jött, pedig tudtam, hogy nem reám célzott, de beösmérem, oly kevés, mit teszünk a népért, — oly kevés, mit teszünk a kicsinyekért. Oh vajjon, ha megkérdezik egykor: „szolga! hol vannak a tied“, ugyan mit fogunk mondani? vajjon nem képesek vagyunk e lemondani még azokról is, kik a keresztes alkalmával maguktól karjainkba esnek, kiket megtartani szent kötelességünk.

Szegények vagyunk, hát nem volt-e szegény mindenkor a magyar prot. papság és az egyház? mi tartotta fel a mi hitünket? Nem a hithűség? Vajjon most a XX. század első felében nem ezerszerte könnyebb a helyzetünk, mint volt a mult század első éveiben s a megelőző században. Feleljen erre a történelem. És meg is felel.

Oh! csakhogy akkor más idők jártak, más szél lengedezett s ha vihar csapdosta is a talán rongyba burkolt predikátorok arcait is, egy szent és magasztos cél lebegett előttük, az a magasztos cél szívökben írott édes érzelem volt, édes vágy küzdeni a Jézusért, az anyaszentegyházért, élni a népért, a népnek.

Szegények vagyunk; akkor volt pátronus. most nincs ki megnyissa erszényét, akkor a szegény özvegy is oda adta az ő fillérjét; most a gazdag sem ad egy filléryi értékűt. Ugyan mit cselekedjünk hát? Ugyan okolhat-e bennünket nagyságod, hogy oly könnyen azt

* Ezt így általánosan kimondani nem lehet és nem is szabad. Vannak sokszor frázisok, melyek divatba jönnek, mint divatba jött egykor a krinolin s aztán több-kevesebb idő múlva nyom nélkül letűnnek. Ilyen divatos frázis az is, mit tisztelt cikk-író itt megismétel. De bocsánat! Nem egészen áll. Mi jól ismerjük az életet; hogy az a statisztika olyan — amilyen, azért csak kis részben illetheti a lelkeseket a felelősség; nagyobb részben pedig a viszonyok kéréletlen logikája hozza magával. Hogy mennyiben? Azt mi már e lap hasábjain több ízben kifejtettük. Szerk.

mondjuk az iskolának: rossz teher, eredj az államhoz, — miért kelljen nekünk az iskola, ez az igazi nyűg, ez a pénzszipoly? Oh, eredj az államhoz, van annak tanítója, van annak pénze is.

Pedig kérdezze meg nagyságod a jó édes anyát, melyik gyermeke kedvesebb, — az-é, akit rongyok takarnak, avagy az-é, akit selyembe pólálnak?

Nagyságos uram! olvassa el még egyszer a nt. Nagy István úr „Zárszámadását“ s mondja ugyanezt énnekem is, hadd éledjen lelkünk közösen a tiszta és szent igazság látásán, — rendelje meg e cikket nem 20, de ezer példányba s küldje el az összes reform. papsághoz, oly dolgot mívelt ezáltal, mely azt hiszem „megfoghatatlan s kimagyarázhatatlan!“

Végre köszönöm, hogy nagyságod felekezetünk iskolájaiért küzd s azt megtartatni feltétlenül óhajlja. Csarodan 1901. jan. 8.

Ifj. Lány József.

KÖZÉLETÜNK.

Bethlen Gábor fejedelem szobra.

A Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen-szobor alap javára *ujabban* 1900. dec. 20-ig az alább felsorolt prot. egyházközségek, iskolák lelkészek adományoztak és gyűjtöttek:

Bethlen-koll. főgymn. gyűjtése teljes összege 1005 kor. Kolozsvári ev. ref. koll. tanári kara és ifjúsága gyűjtése 210 kor. 45 fill. Kolozsvári ev. ref. kollégium előjárósága adománya 100 kor. Budapesti ev. reform. főgymn. tanári kara és ifjúsága gyűjtése 126 kor. 47 fill. Nagykőrösi ev. ref. főgymn. tanári kara és ifjúsága gyűjtése 95 kor. Nagyszebeni ág. ev. (szász) egyházközség 100 kor. Szász Károly ev. ref. püspök adománya és gyűjteménye 78 kor. Békés-csabai ág. ev. egyházközség 50 kor. Komáromi ev. ref. egyházközség 50 kor. Hajdú-nánási ev. ref. egyházközség 44 kor. Miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola gyűjtése 30 kor. Schuster. Fr. ág. ev. lelkész Zsitve 23 kor. Vigvári Mihály ev. ref. lelkész gyűjtése N.-Bereg 23 kor. 30 fill. Kecskeméti ev. ref. egyház 22 kor. Kassai ev. ref. egyházközség 20 kor. Szászvárosi ág. ev. egyház 20 kor. Sajó-kesznyéteni ev. ref. egyház 20 kor. 28 fill. Kolozsvári ág. ev. egyház 20 kor. Magyar-szelőcei ev. ref. egyház 20 kor. Szenágotai ág. ev. egyház 22 kor. Kocsi ev. ref. egyház 20 kor. Hajdú-nánási ev. ref. egyház 20 kor. Széchi István ev. ref. lelkész Mike-Péres 19 kor. 60 fill. Ruszkay Gyula ev. ref. lelkész gyűjtése, Jánosi 12 kor. Nagy István ev. ref. lelkész gyűjtése, Harasztos 18 kor. Szerdahelyi ev. ref. egyház 10 kor. Holdtövényi ev. ref. egyház 10 kor. Bicskei ev. ref. egyház 10 kor. Sándor János esperes, Miriszlo 10 kor. Joós Elek ev. ref. lelkész, Kis-Borosnyó 10 kor. Dévai ev. ref. egyház 10 kor. Lőcsei ág. ev. egyház 10 kor. Miriszloi ev. ref. egyház 8 kor. 60 fill. Dávidházi János ev. ref. lelkész, Kaba 8 kor. Pocsalyi ev. ref. egyház 7 kor. Veres Bálint ev. ref. lelkész, Hencida 7 kor. 20 fill. Hrmokszentgyörgyi ev. ref. egyház 6 kor. 76 fill. Nemes Ferenc ev. ref. lelkész, Alsó-Ilosva 6 kor. 60 fill. Csáki Endre ev. ref. lelkész, Felső-Dopsa 6 kor. 50 fill. Szász-Tót-Pelsőci ág. ev. egyház 6 kor. Miklósi József ev. ref. lelkész Szent-Mihályfalva 6 kor. Resicai ev. ref. egyház 6 kor. Sajó-Écségi ev. ref. egyház 6 kor. Szalárdi ev. ref. egyház 5 kor. Péter Antal ev. ref. lelkész Apa-Nagy-

falva 5 kor. Kertész István ev. ref. lelkész, Szilágy-Bagos 5 kor. Kovács László ev. ref. lelkész, Koronka 5 kor. Udvari (Szatmár m.) ev. ref. egyház 4 kor. 80 fill. Vilyi ev. ref. egyház 4 kor. 54 fill. Édes Ábrahám ev. ref. lelkész, Sály 4 kor. 36 fill. Mihályi Károly ág. ev. lelkész, Kiskapus 4 kor. 30 fill. Jáni Lajos ev. ref. lelkész, K.-Mártonfalva 4 kor. 90 fill. Ombodi ev. ref. egyház 4 kor. Mikler Sámuel ág. ev. lelkész Besztercebánya 4 kor. Zilci ev. ref. egyház 3 kor. 34 fill. Danaki ev. ref. egyház 3 kor. 77 fill. Berettyó-szentmártoni ev. ref. egyház 3 kor. Duna-szentgyörgyi ev. ref. egyház 3 kor. Keresztúri József ev. ref. lelkész 2 kor. 58 fill. Székely Árpád ev. ref. lelkész, Szilágy-Borzás 2 kor. Szabó Mihály ev. ref. lelkész, Doboz 2 kor. Miskolci László ev. ref. lelkész, Gáborján 2 kor. Batta György ev. ref. lelkész, Gömör-Simonyi 2 kor. Barthalos Ödön ev. ref. lelkész, Sós-Vertik 2 kor. Kocsi Péter ev. ref. lelkész, Nagy-Hodos 2 kor. Balla Endre ev. ref. lelkész, Csetény 2 kor. Molnár Ferenc ev. ref. lelkész, Oros 1 kor. Pap Károly ev. ref. lelkész, Tiszainá 1 kor. Gunesch János ág. ev. lelkész 1 kor. 60 fill. Székely Imre ev. ref. lelkész, Kis-Dopsa 1 kor. 80 fill. Kovács Ferenc ev. ref. lelkész, Mészla 1 kor. Schuler János ág. ev. lelkész, Buza 1 kor. Metz János ág. ev. lelkész, Nád-Patak 1 kor.

A kik e hazafias, szent célra gyűjteni akarnak s ivre van szükségük, forduljanak egy levelező lappal *Bodrogi János* tanárhoz, az *országos szobor-bizottság titkárához Nagy-Enyedre*, s ő készséggel fog küldeni mindenkinek.*

Válasz Hodossy Béla úrnak.

A „Debreceni Protestáns Lap“ 1900. évi 50-ik számában egy szerény kis bírálat jelent meg Hodossy Béla 50 templomi énekéről. Aki a művet áttanulmányozta és enyhe kritikámat olvasta, kétségtelenül azzal gyanúsít, hogy én a „ne ítélj, hogy ne ítéltsél“ elvet követem. S ime a hálás szerző a Protestáns Lap jan. 5-iki számában olyan formán védi igazát, hogy egyúttal rólam is bebizonyítja, hogy nem tudok semmit, amennyiben sejtelmem sincs a zenéről. Megcáfolhatatlannak látszó érveinek hatása alól csak akkor kezdtem kibontakozni, mikor egy személyesen nem, de hirtől igen jól ösmert kartársam megtisztelt soraival és azokban kifejtte, hogy még atyja tradícióinak ellenében is álláspontomra helyezkedik és bírálatomat minden tekintetben helyesli. Kösőbb másik két kollega is megbírálta a művet és ime! csudálatos módon egyezett véleményünk. A véletlen kezeimbe adta egyik egyházi lapunkat és ott az enyémhez hasonló, csak valamivel erősebb bírálatot olvasok a kis munkáról. Egészen megvisszafordítva veszem tehát ismét kezembe a tollat és pedig nem azért, mintha a fent említett cikk miatt zenetanári reputációm veszélyeztetve érezném. Hanem azért, mert egyik újítása — nevezetesen az interludiumok elhagyása — felett nem térhetünk napirendre. Tisztelt kartárs úr! a „Schulmeisterzwirn“-ekkel meg a „bolondsipká“-val nem bizonyít semmit, de még avval sem, hogy Bach Sebestyén munkájában nincsenek közjátékok. Honnan tudja azt, hogy Bach nem

* A midőn e kimutatást közöljük, nem mulaszthatjuk el, hogy különösen főiskolánk minden növendékeihez lelkesítőleg ne szóljunk. Ime mily szép a „Bethlen koll. főgymn. ifjúságának a gyűjtése! Debreceni ifjak, iskolák ne maradjatok el ti is tudjátok, hogy ki volt Bethlen Gábor, kinek nemcsak a nagyenyedi, hanem a debreceni kollégium is sokat köszönhet.“
Szerk.

játszott-e interludiumokat-rögtönözve? Épen ő, a legnagyobb lángelme, korának legnagyobb művésze elégedett volna meg azzal, hogy a koronáknál csak tartott hangokat játszik? Bachra már csak azért sem lehet hivatkozni, mert dallamai rhythmicusak, melyek inkább megengedhetik az interludiumok elhagyását? Más szempontokból ítélve a dolgot nem gondolja Hodossy úr, hogy a közjátékoknak némi kis haszna van az istentiszteleti éneklés vezetésénél? Amennyiben a közönségnek útmutatásul szolgál, mintegy előkészíti a következő mondat (és nem tétel!) első hangját, ami nem megvetendő dolog, kivált, ha gyenge hangú az énekes és kevésbé ismert a dallam. A közjáték alkalmazásának egyik előnye az is, hogy az alatt a közönség a lassú menetű, fárasztó éneklésben szünetet tarthat. Nem tapasztalta kartárs úr, hogy ama változatosság, mely a gyorsabb menetű interludiumok és a szerfelett lassú choralok közt van, jól esik a fülnek, üdítőleg hat a lélekre. Gyakran pedig avatott kezek alatt, különösen erősebb változatokkal oly lelkesítőleg hat, hogy utána a hatalmas hangviharban úgy képzeljük, mintha megkésztetődött volna a hivek serege. A szólamvezetés komplikáltabb s ez esetben értékesebb és szebb változatait az interludiumokban találhatjuk fel, mert a dallamban a mellékhangokat egyáltalán nem tűrjük. Ha most már hivatkozom a közönség izlésére, melyet nem lehet csak úgy *felemelgetni* magunkhoz — talán elég érvet hozok fel állításom mellett és nem csak egyszerűen „elitéltem“ azok használatát, mint ahogy kartárs úr művének előszavában souverain fenségességgel kimondja.

Cikkének ama részeire, melyekben azt bizonyítja, hogy semmit sem tudok, egyáltalán nem felelek, mert az a felett való vitatkozást majdnem olyan izléstelennek tartanám, mint azt, hogy valaki saját művét a kritika kétségbevonhatatlan állításaival szemben, még személyeskedéssel is védelmezi. Ha a kifogásolt quint- vetávmeneteket, quart-sext accord helytelen alkalmazását a szólamok monoton menetét csak egytellen képzett zenetanár is jónak találja, feltétlenül meghajlok és bírálatom minden pontját rágalomnak ismerem el!

Tegyük félre kartárs úr munkálkodásának ezt az igénytelen beteges hatását, mert életre nem kelti azt a viiágon semmiféle szóözön, sem laikusok meggyőzésére szolgáló hangzatos phrasis. Dolgozzunk! Tanuljunk! Sok teendő vár ránk, de nem epés cikkeket írásánál. Van elég beszélni való énekgyűjtemény számtalan betegségről, különösen pedig a születendő új énekeskönyvről. Az igaz szóért pedig ne haragudjunk, mert akkor többet tanulhatunk egymástól.

Debrecen, 1901. jan. 14.

P. Nagy Zoltán,
ének- és zenetanár.

A mustármag növekedése.

(Néhány adat a nagyikindai egyházból.)

Hasonlatos az Isten országa a mustármaghoz, a mely minden magvak közt a legkisebb; de azért idővel terebélyes fává növekedik; azt mondja Jézus. Én boldog vagyok, hogy itt a haza déli vidékén, Isten kegyelméből részem volt az Isten országa ezen mustármagvainak elhíntegetésében, és most részem van növekedésének látásában is. Hogy a kicsi, apró mustármag el nem fojtatott, hogy meg nem semmisült, sőt hogy az növekedik, azt egyedül annak tulajdonítom, hogy

isteni élet volt a mustármagban. A Krisztus evangéliomának isteni ereje adta neki a növekedés képességét. Ez az erő tudta legyőzni a sok nehézséget, bajt, előítéletet, a szívek keménységét. Hittel és meggyőződéssel védjük, ápoltuk, öntöztük a kis mustármagot; a türelem és bizodalom lelkével munkáltuk a sziklák és tövisek közötti növekedését. Azt nem vártuk, hogy hirtelen, egy napról a másikra nagy lombot hajtson, mert jól tudjuk, hogy az egészséges élet fejlődésének meg vannak a maga kiszabott törvényei.

Egy bizonyos, — s ezt örömmel vallhatjuk — hogy a nagyikindai reformált egyház 13 évi élete és munkája nem volt áldás- és sikernélküli. Ugy bent a hivek életében, mint kifelé a más vallásúaknál, a nemzetiségek között eredményes munkát teljesített. Gyökereit már mind szélelebb terjeszti a szívekben. Azt gondolom, hogy nem alaptalan az a reménységem, hogy a magyar reformáció ez ősi talaján biztos fejlődés lesz osztályrésze az újabb kor ezen feltámadt evangéliomi egyházának.

A fejlődés ösvényén én olykor-olykor vissza tekintek a multa is; s mint lelkiismeretes munkáshoz illik, igyekszem számot adni magamnak is, de másoknak is az eltöltött időről. Mert én úgy gondolkozom, hogy ennek az egyháznak, mely sok jó szív melegéből táplálkozott, és sok buzgó lélek áldozatából fejlődött, nem csak szabad, de kötelessége is időnként életjelt adni magáról, s tágabb körökre terjedőleg is tudatni, hogy mit cselekedtünk. A gyertyát, melyet itt meggyújtottunk, nem szabad véka alá rejteni. Ha kicsi is ez a gyertya, ha gyenge is a világa, némi biztató fényt áraszt ez is a hit, és egyházi élet mezejére.

A magyar egyetemes ref. egyház talentumokat adott át nekünk, hogy ezekkel a Krisztusért, s az ő országáért sáfárcodjunk. A megbízó egyház hadd lássa, nem ástuk-e el a talentumokat.

A most megnyílt új század kezdetén elmerengve az én szeretett egyházam sorsa felett, s bepillantani igyekezve az új század távoli mélyébe, hol már az Úrnak ezen egyházát nagynak, erősnek, s hű lelkek sokaságával benépesítettnek szemlélem, mi természetesebb, minthogy e nevezetes ponton megállva, végig nézzem azt a múltat, melyen — reményem szerint a jövőnek dicsősége emelkedendik.

És bár jól tudom azt, hogy szellemi s erkölcsi erőknél, s azok működésének száraz számadatok mérői nem lehetnek, mégis — bizva szerkesztő barátom szivességében, melynél fogva nekem becses lapjában egy kis helyet engedend,* néhány adatot felsorolok a nagyikindai egyház lefolyt 13 évéről.

A nagyikindai missiói egyházat jelenleg egy anya, egy leány-, két fiók-egyház, és mintegy 40 szórvány alkotja. Ezekben az egyházakban 30 presbyter és egyházi tisztviselő szolgálja az Ur egyházának belső és külső jó rendjét. 11 olyan község van, hol a hivek nagyobb számánál fogva istentiszteletek tartattak. Mind olyan helyek, hol ezelőtt az evangéliom tiszta, életadó tudománya soha nem hirdettetett. E községekben összesen 476 alkalommal predikáltam a Krisztus evangéliomát. Legtöbbször N.-Kikindán és Valkányban. Nevezetes körülmény, hogy mindenik helyen nem csak a reformátusok, de más vallásúak is, és pedig úgy a művelt elem, mint a köznép hallgatói voltak az igének. Két

* Mindenkor a legkészségesebben; hiszen tudod, mennyire örvendtem, mikor a nyáron színről-szinre láthattam ott a nemzetiségek tengerében az ev. ref. vallású magyarságnak ezt a kicsiny szikla-várát!
Szerk.

célt szolgáltam, és értem is el e munkával, nevezetesen egyházit és nemzetit. A hitélet erősítése mellett, a nemzeti öntudat fenntartásában is az óhajtott célt elérni eddig sikerült. Az isteniszteleteken a hallgatók és résztvevők száma 20—150 között váltakozik a gyülekezet száma szerint. Urvacsora 150 ízben lett kiszolgáltva 3346 egyénnek.

A hívek látogatását, a velök való személyes érintkezést 588 kiutazásban teljesítettem. A gyülekezetek tagjai közt több mint 3000 vallásos füzetet és lapot terjesztettem szét.

Valláserkölesi felolvasásokat tartottam már régebben N.-Kikindán, e télen Valkányban is megkezdtem ezeket, úgy hogy isteniszteleti napokon a délutáni időre kinn maradva, felolvasásra hívom össze a híveket.

Konfirmált ifjak és leányokból egyesületet szerveztem már évek előtt. — Ezekkel szív- és kedélyképző előadásokat, bibliai szaklapokat vallásos költeményeket olvastatok.

A középiskolákban járó tanulóknak naponként vallásórát adok.

N.-Kikindán és Valkányban népiskoláink vannak. Amaz 10-ik éve, emez 5-ik éve, hogy működik. Nagy-Kikindán 10 év alatt 621 gyermek nyert oktatást iskoláinkban; ebből a számból 158 református, 463 g. kel. szerb. és róm. kath. Valkányon 5 év alatt 164 ref. gyermekünk tanult iskoláinkban. A többi községek gyermekeinek vallásoktatásáról is kellőképp lett gondoskodva.

Az eltelt 13 év alatt kereszteltetett 285 egyén, Áttért hozzánk 18. Meghalt 150 egyén. Kitért 5. Házaságra lépett 91 pár.

Egyházaink ingatlanainak, ingóságainak értéke mintegy 96,000 kor. Egyházi adóban összesen 11,474 kor. 30 fillért fizettek a tagok. Perselypénzben 1435 k. 72 fillért adakoztak. Egyébb adomány 9141 k. 70 fill. folyt be.

A közel jövőben tervbe vétetett egy imaház építése Egyházakér községben, a melyre egy ottani birtokos atyánk fia telket és építő-anyagot ajánlt fel.

A jövő munkája lesz N.-Kikindán is a jelenlegi egyébként igen szép imaház helyett egy külsőleg is figyelmet keltő templomnak felépítése. Remélhetőleg még némely ponton iskola állítása is.

Az áldások Ura Istene, ki a múltban megsegített, s erők felett megáldott, hisszük, hogy a jövőben is benne bizó népetől, az Ő dicsőségéért küzdő egyházától nem vonja meg az ő kegyelmességét.

Fekete Gyula,
lelkész.

A gulácsi lelkészválasztásról.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület érdemekben megöszült püspöke, pályázatot hirdetett a múlt évben a gulácsi lelkészi állásra. Hallottam, hogy a pályázók szép számmal jelentkeztek.

A beregi ev. ref. egyházmegye nagytiszteletű esperese, kiküldötte a lelkészjelölő bizottságot, e bizottság híven eljárta kiküldetésében, a sok pályázó közül csak ötöt jelölt és jelölhetett ki azaz sorozott a megválaszthatók közé, a többinek nem volt meg a törvényes minősítőnyelve a gulácsi lelkészi állásra, mert Gulács II-ik osztályú egyház.

A gulácsi atyafiaknak az öt jelölt-közül egy sem tetszett; találni kellett okot és módot, hogy azt válasszathassák meg a kit ők szeretnek; meg van! Gulács

kongruát kap, tehát nem lehet II-ik osztályú, lefokozzák IV-ik osztályúvá.

S megtörténik a második jelölés is, akkor már minden pályázót a megválaszthatók közé soroznak. A gulácsiak megválasztják kedveltjüket egyhangúlag.

Kérem a beregi ev. ref. egyházmegye nagytiszt. esperesét, hogy a lelkészjelölő azaz a minősítőnyelt megállapító bizottság az először kiküldött tudta-e? hogy Gulács II-ik osztályú egyház vagy nem? mert a sok pályázók közül csak azokat jelölte, a kiknek megvolt a minősítőnyelve a gulácsi lelkészi állásra.

Kinek a műve, hogy Gulács IV-ik osztályú egyházzá lett lefokozva?

S törvényes-e a gulácsi lelkészválasztás? minek készítették törvényhozóink a lelkészválasztásról szóló törvényt, ha ezt úgy ki lehet játszani?

Becses válaszát elvárva

Matoles, 1901. jan. 10.

maradok tisztelettel

Sziky Ádám

ev. ref. lelkész.

Válasz a fent olvasható cikkekre.

A beregi egyházmegye espereséhez — a gulácsi lelkészválasztásról — cím alatt — intézett kérdésekre. szorosán azokhoz tartva magamat, következő választ adhatok.

1. A gulácsi üresedésben levő lelkészi állásra beérkezett pályázatok átvizsgálásával, — az „Egyházi Törvények“ 207. §. rendelkezése szerint — foglalkozó bizottság tudta, mert az egyházmegyei jegyzőkönyv 1895. évi közgyűlés 31. számú határozata előtte állott, hogy a gulácsi egyház, az egyházmegye által eszközölt osztályozás szerint II. osztályú egyház, épen azért tette félre a kellő minősítőnyel nélküli pályázatokat.

2. Hogy Gulács IV-ik osztályú egyháznak lett lefokozva? Ez így történt?

A gulácsi egyháztagok nevében 15-én és pedig gondnokok és presbýterek folyamodtak az espereshez, mely folyamodásukban — sérelmeiket felsorolván, kérték az esperest, hogy a gulácsi egyházat IV-ik osztályúnak nyilvánítván, a kizárt pályázókat választhatóknak jeleztesse ki az arra hivatott s egyszer már eljárta bizottság s ha ez esperes erre nem hajlandó folyamodásukat terjessze fel a felsőbb hatósághoz.

Nagyon természetes, hogy az esperes a gulácsi egyháznak IV-ik osztályúvá nyilvánításáról tudni sem akart, mert hiszen őt, az egyházmegyei határozat és ennek alapján a pályázati kérvényeket átvizsgáló bizottság jegyzőkönyve is eltiltotta ettől; felterjesztette tehát a fensőbb hatósághoz az összes iratokat, s maga a főtiszteletű egyházkerületi bíróság is foglalkozott ez ügygyel, de érdemlegesen nem döntött, mivel a lelkészválasztásoknál felmerülő panaszok elbírálása, csak magának a lelkészválasztásnak megtörténte után következhetik.*

A gulácsi egyháztagok egy újabb kérvényt nyújtottak be az espereshez, ismételve abbéli sérelmüket, hogy egyházuk IV-ik osztályúnak jelentessék ki, elmondva ezen kérelmük indokait, s kérve, hogy ha esperes most sem intézkednék, terjessze fel folyamodásukat az egyházkerületi elnökséghez.

Az esperes ezen folyamodást — tekintve a gu-

* Meg azért se, mert az egyházmegyei bíróság döntése előtt az egyházkerületi bíróságnak beleszólási joga nincs; már pedig fennforgó esetben az egyházmegyei bíróság nem döntött. Szerk.

láci egyház sajátos helyzetét, az ügy bonyodalmas voltát, ajálva terjesztette be az egyházkerületi elnökséghez, s innen 1900. év november 23-án 3307. szám alatt következő tartalmú leirat érkezett: „Vonatközússal f. évi nov. 20-ról kelt előterjesztésére, mi alólirottak mint a tiszántúli egyházkerület ez időszertintí püspöke és főgondnoka, tekintettel a közzétett pályázati hirdetemnyre, az ebből fennforgó és előállott következményekre, a lelkészválasztásra hivatott egyház körülményeire, kivételesen engedélyt adunk arra, hogy a gulácsi egyház lelkészi állomása — eltekintve az 1895. évi megállapítástól, mint kiegészítés alá felvett lelkészi állomás ez alkalommal mint IV-ik osztályu töltessék be.“

Ezen egyházkerületi elnöki leirat folytán, a már egyszer — a pályázati kérvények átvizsgálását eszközölő bizottság — teljes számban — a III-ik és IV-ik osztályzatú pályázókat is bevette a választhatók közzé.

3. Törvényes-e a gulácsi lelkészválasztás? Az a feletti véleménymondás nem tartozik sem jog-, sem hatáskörömbé, annál inkább, mert annak előkészítésében én is résztvettem. Ezen ténykedésemért azonban a felelősséget akár egyházmegyém, mint megbízóm, akár felsőbb hatóságom előtt elvállalom és a következményeket viselendem.

Végül kinyilatkoztatom, hogy bárki is érdeklí magát ez ügyben, az okmányokra való betekintésre szívesen adok alkalmat és a részleteket élő szóval eléje tárom, de most itt ez alkalommal és ezen az úton többé ez ügygyel nem fogok foglalkozni.*

Sütő Kálmán,
beregi esperes.

IRODALOM.

Az egyházlátogatás. (Canonica visitatio) A felső-borsodi egyházmegye lelkészi értekezlete által jutalmazott pályamű. Irta: Szuhay Benedek kápolnai ev. ref. lelkész. 234 lap. Ára 4 korona. Miskolc, 1900.

E munka megjelenésére okot, alkalmat adott a felső-borsodi ev. ref. egyházmegye lelkészi értekezlete által kitűzött következő pályakérdés: Az egyházlátogatás gyakorlati jelentőségével kapcsolatban fejtsék ki, szükséges-e és mennyiben a szokásos kérdések korszerű reformja?

Szerző célja elérésében a leghelyesebb utat választja. Hogy e kérdésre kellő feleletet adhasson, igen helyesen, igyekszik annak történeti fejlődését feltüntetni: milyen volt az egyházlátogatás s ennek jelentősége az apostoli korban, milyen a reformáció három első századaiban s a zsinatok végzéseiben; továbbá hogyan alakultak a kanonikus kérdések; mi volt a célja, rendeltetése, gyakorlati jelentősége a múltban, jelenben s ezek alapján mi lesz a jövőben?

Ha helyes utat választott, bizonyára elismerésre méltó lépést kellett tennie s tett is célja megközelítésében, a kérdés megfejtésében, miben nagy segítségére volt az ügyszeretet, buzgalom s az aránylag széleskörű munkálkodás.

Ha mindazáltal célját teljesen el nem érhetette, a mint szerényen maga is bevallja, nagy melegségre szolgál, hogy úttörő e téren, a kezdet nagy nehézsé

* A mint mi tudjuk, komplikálta e dolgot az is, hogy az egyházmegyei gondnok a gulácsi lelkészválasztásra nem küldött megbízottat. Szerk.

geivel kellett küzdenie. El is képzelhető, mily áldozatokba kerül valamennyi levéltár felkutatása.

Ehez képest kénytelen írni a tiszáninneni egyházkerület, a sárospataki főiskola, főleg pedig a felső-borsodi egyházmegye levéltárára szorítkozni. Tehát e könyv teljességre számot nem is tart. Mivel azonban szerző könyvének történeti részében nagybecsű kútfőket dolgozva fel, a munka forrásmunka jogaira tarthat igényt mindazok előtt, kik egyházunk e fontos kérdésével foglalkozni akarnak. A mi a tartalmat illeti: Az első öt fejezetben (I—V) szól egymásután az apostolok kora egyházlátogatásáról. Forrása az új-szövetség. Már itt híven visszatükröződik az egyházlátogatás célja, mint a melynek ma is fő célul kell szolgálnia: ellenőrizni a hit- és valláserkölesi életet s mindenekben a gyülekezeti jörendre és békességre felügyelni. S midőn szerző ezeket bibliai alapon joggal fejtegetheti, kétségtelen, hogy az egyházlátogatásnak történeti alapja a szentírásban nyugoszik.

A egyházlátogatásnak az apostoli korban gyakorolt célját csak megerősítik a római egyház s a reformáció első századaiban hozott, mindinkább szigorúbbá váló zsinati határozatok. S míg a római egyház kérdéseit egyöntetűek s egységes szervezetre vallók s míg a reformáció első századában is az alakulás, szervezkedés változatosságában lassanként egyöntetűsége tudott szert tenni a magyar ref. egyház egyeteme az által, hogy a Gelei kánonokat minden részleteben, így annak az egyházlátogatásra vonatkozó részleteit is elfogadta — addig a XIX. században az egyes egyházkerületek — bár ma is többé-kevésbé a Gelei kánonok szolgálnak alapul — a legnagyobb mértékben eltérnek egymástól; úgy hogy a hány ház, annyi szokás s e mellett a kérdő pontok egyikben sem ölelik föl az egyházlátogatás teljes munkakörét.

Hasonló jelenség tárul elénk, midőn a szerző a tiszáninneni egyházkerületnek a múlt század elejéről keletkezett 61 pontból álló rendtartását behatóan összehasonlíttja nevezett kerület 8 egyházmegyéje eljárásával, illetőleg kérdőpontjaival. Sajnosan tapasztalt hiány: ez egyöntetűség és az együvé tartozandóság érzése, melyet pedig ápolni volt hivatása az egyházlátogatásnak az apostoli kortól fogva mindmáiglan.

Midőn ma ev. ref. egyházunk életében több oldalról hallható: az egységre, egyöntetűsége törekvés óhaja, szerző a maga lelkes hangjával korunk e jel-szavába összhagzóan illeszkedik be. A továbbiakban meggyőzőleg fejtegeti, hogy az egyházlátogatás jog és hatáskörének ki kell terjeszkednie (VI. Fejezet) az egyház hit- és valláserkölesi, szervezeti, anyagi életére, valamint iskola-ügyeire; s hogy továbbá nagy jelentőségű, az egyház életében maradandó nyomokat hagy hátra a püspök látogatása, míg az évenkénti látogatást lehetőleg az esperes végezze.

Kellő indokolással szól a további fejezetekben (VII, VIII) arról, hogy az egyházlátogatóság nem menthető föl az iskolalátogatás s a gondnoki számadás felülvizsgálása alól, példa erre a tiszáninneni kerületben divó szokás. Ámde ez utóbbi kérdéssel való foglalkozás maga a szerző előtt is sajátosnak tűnik föl akkor, midőn rendszeresített számvevősékek végzik a felülvizsgálást.

Igen helyesen nagy súly fektetendő volna a gondnoki számadások egyöntetűségére, azok könnyebben áttekinthetővé tételére, épen így nagy szükség volna egyöntetű egyházi vagyongazdálkodási szabályrendeletre.

Ezen történeti áttekinés, részben bírálati össze-

vetés után tér át a szerző a tulajdonképpeni tétel fejtegetésére: az egyházlátogatás gyakorlati jelentősége (IX) s a kérdő pontok reformja megvitatására (X).

Az egyházlátogatás gyakorlata kétségkívül nagy fontosságú. Szerző indokolása e ténynek kellőleg megfelel.

A meglevő kérdőpontok a mai viszonyoknak nem felelnek meg, átalakításuk feltétlen szükséges. Csak helyeselhetjük.

Szerző is a Gelei kánonokat veszi alapul szintén, felhasználva a már meglevő kérdő pontok legjobbait s az egyházlátogatás egész ügykörét felölelő kérdő pontokat igyekszik fölállítani, melyeket három részre oszt: hit- és valláserkölcsei élet, iskola ügy s végül az egyház szervezete s vagyona.

Sok, hosszadalmas, azonban kimerítő. Függelékül következnek 35 eredeti okmány. Ezek között különös érdekléssel bírnak a XVIII. századból valók, melyek gr. Eszterházy egri püspök egyházlátogatásáról szólnak, feltüntetve azon visszás helyzetet, miként kath. püspökök végezték egyházainkban a felülvizsgálást. Érdekes, hogy a lelkészeinkhez intézett — talán tudományos készütségüket kutató — kérdések legnagyobb része a keresztséget illette.

Mindent összevéve, e könyv mint úttörő e téren a teljes, befejezett egész jellegét magán nem viseli, melyet azonban a fontos ügy szolgálatában végzett ügyszeretetre valló, dicséretes és hasznos munka, a mit az áttekinthető, világos tárgyalás, a könnyed irány egyaránt emelnek, csak előnyösen ajánl.

Elismerésre méltó alapkö a kitűzött cél szolgálatában.

Juhász László,
ev. ref. lelkész.

Egységes nyelvkönyvek. Szerk. Balogh Péter. *Magyar Nyelvtan középiskolák II. osztálya számára. Irta Balogh Péter gymn. tanár, Bpest, 1900. — Ara 1:40 Korona. — 1—72. l.*

Lapunk 1899. évfolyamának 26. számában ismerttettem a célt, melyet Balogh Péter és társai az egységes nyelvkönyvek szerkesztésével maguk elé tűztek; azért itt most azzal tüzetesebben nem foglalkozom. Akkor, a Balogh Péter iskolai magyar nyelvtanának I. részével foglalkozván, rámutattam, milyen üdvös és a nyelvtanítás eredményét tekintve, fontos dolognak tartom azt, ha legalább egy iskola keretén belül egységes rendszer és módszer szerint lehetne tanítani a nyelveket. Eppen ezen oknál fogva a legmelegebben üdvözöltem a Balogh Péterék törekvését. Azóta az egységes nyelvkönyvek közül, tudtommal, a Timár Pál német nyelvtana és olvasókönyve és Balogh Péternek a címben említett Magyar nyelvtana jelent meg. Balogh Péter első kötetének ismertetésében rámutattam azokra a fogyatkozásokra, melyek meggyőződésem szerint könyvében részint a nagy rövidsége való törekvés, részint a tudós szín mindenáron való kerülése miatt nem kis számmal voltak és vannak; rámutattam arra az ingadozásra, ami különösen igeragozását (tempus és actio összezavarása) és határozó elméletét jellemzi. A Timár Pál német nyelvtana (Első kötet, Bpest, 1899.) már sokkal határozottabb, mint a mintául szolgáló magyar nyelvtan; kivált igeragozása nagyon világos, teljesen az actio-elméleten nyugszik s ezt oly kézzelfoghatóan alkalmazza, hogy a legesőkönnyösebb anti-actionisták is meggyőződhetnek belőle elméletük tarthatatlanságáról, ha komolyan tauúlmányozni akarnak. A Timár

nyelvtana — melynek ismertetésére még rátérünk, — véleményem szerint eddig legjobb darabja az egységes nyelvkönyveknek.

E kis kitérés után lásuk a címben lévő könyvet, tartalmát, módszerét röviden ismertetve.

A könyv a középiskolák II. osztálya számára készült, tehát a tanterv értelmében magában kellene foglalnia „az egyszerű mondat folytatólagos tárgyalását: az összetett mondat szerkezeteket és a szórendet; képzők és synonymák csoportosítását az olvasmányok kapcsán.” — Szerzőnk „az egyszerű mondat folytatólagos tárgyalása” helyett azonban könyvének 3—29. lapjain a beszédrészekkel foglalkozik, sorban tárgyalván az egyes beszédrészek osztályozását és mondatbeli használatát, amit különben megfordítva, a mondatrészek ismertetése kapcsán már könyvének első részében megcselekedett. Ahelyett tehát, hogy az eddigi általános és helyesnek ismert szokást követné és a határozók képzését, a határozó ragok és névutók használatát részletesen kifejtene, aminél egyebet „az egyszerű mondat folytatólagos tárgyalása” homályos címen az új tanterv sem érthet, e helyett, mondom, szükségtelen ismétlésekbe bocsátkozik. Ezután 16 sorban foglalkozik a rokonértelmű szókkal, következik az összetett mondatok tárgyalása (34—66. l), végül a helyesírási szabályok összefoglalása.

Az igével a 4—9. lapon foglalkozik szerző, adván az ige osztályozását, képzését és ragozásának áttekintését. Ismételnem kell itt azt a megjegyzésemet, melyet a könyv első részének ismertetésénél tettem: hogy az igeragozással annak nagy fontosságánál fogva részletesebben kell foglalkoznunk az első, vagy ha valakinek úgy jobban tetszik: a második osztályban, mert hiszen többször a növendék behatóan a nyelvtannak e jelentős részével egész iskolai pályáján nem foglalkozhatik. Hol tanulja meg, ha itt nem? Az igeragozásánál a tárgyatlan igeinek ez a meghatározása: „Tárgyatlannak az olyan igit nevezzük, a melyhez *nem lehet* mondat tárgyát tenni. Rossz meghatározás; mert hiszen tudjuk, hogy sok olyan ige van, mely egyszer tárggyal, másszor tárgy nélkül áll a mondatban. Így p. o. a példák között felhozott *alszik* ige mellett is használhatunk tárgyat: *alszik egyet*. — A 6. lapon *ni* infinitívus-jegyét is képzőnek veszi szerző. A 6. §-ban azt mondja nagy határozatlansággal szerző, hogy „a szó végén levő *-a, -e sokszor* megnyúlik *-á, -é-vé*.” Mi az a *sokszor*? Azt kellene mondania, hogy képző és rag hozzájárulása esetében *mindig* A 8—9. §. szabálya így szól: „Igéből képezhetünk *különféle* cselekvő, szenvedő, visszaható és ható igit”. Pongyola; mert szerző a „különféle” jelzőt csak a „cselekvő” jelzőre vonatkoztatja, de kevésbé értelmes növendéke vonatkozathatja a „szenvedő, visszaható és ható” jelzőkre is. — A 16. §. az ige időekkel foglalkozik a következő orákulumszerű rövidséggel: „Az igeinek három ideje van: *jelen, múlt, jövő*; mindegyik időben lehet a cselekvés: *follyó, végzett, beálló*. De a mai nyelvhasználatban az időket rendszerint csak úgy fejezzük ki, mint a különböző cselekvéseket”. Az okoskodás első fele egészen világos, csak az a baj, hogy nem magyarázza meg szerző sem itt, sem könyvének első részében, mit értsen a gyermek a cselekvés ideje, mit a cselekvés állapota alatt s hogyan különböztesse meg, különösen a magyarban a kettőt egymástól. Sőt azt sem tudom megérteni, hogy maga a szerző hogy különbözteti meg, mert hiszen nyelvtana I. kötetének 25. lapján, a 68. §-ban „időjelek”-ről beszél (igaz, hogy ilyet csak egyet említ a

következő 60. §-ban, a -t perfectum jegyet !). Általában nagy baja szerzőnek, hogy tartózkodik a magyarázattól, aminek hiányában pedig módszeres könyvnek értelme nincs. S ha van a nyelvtannak része, mely magyarázatra szorúl, úgy az idő és actio tana az, különösen ma, mikor tudós hirben álló tekintélyes philologusok is kétségben vannak e kérdésre nézve. Épen ezért meg kellene mondania szerzőnek, hogy grammatikailag az *idő* fogalma a cselekvésnek a beszélőkre való vonatkoztatásából, a *status actionis* pedig az egy és ugyanazon időben történő cselekvéseknek egymásra való viszonyításából származik. E nélkül a magyar beszédben meg sem tudjuk az időt határozni pontosan, hanem folytonosan összezavarjuk azt a cselekvés állapotával, mint nyelvtanaink legnagyobb része is teszi. — Erről különben, úgy látszik, még nagyon sokat kell vitatkozni, mig, mint a legátlátszóbb igazságok rendszerint, mindenkinek a vérebe megy.

Abból pedig, hogy „a mai nyelvhasználatban az időket rendszeresen úgy fejezzük ki, mint a különböző cselekvéseket“, csupán csak annyi igaz, hogy a régebben használatban volt *ira*-féle praeteritum historicum helyett ma már az *irt*-féle perfectum historicumot használjuk; különben időt egyáltalában nem fejezzük ki semmiféle jeggyel, azt úgy kell megállapítani a beszéd vagy olvasmány tartalmából, az egyes mondatok egymásra vonatkoztatásából. Még azt a nézet változást kell itt megjegyezni, amit szerző az ige-idők és cselekvési állapotok kölcsönösségére vonatkozólag elárul. Könyvének első kötetében (25. lap) a cselekvési állapotokról mondja, hogy azoknak kifejezésére az idő alakokat használjuk; fent idézett okoskodásában pedig már azt állítja, hogy az igeidőket a cselekvési állapotot jelölő alakokkal fejezzük ki. Vagy neki mindegy volna ez? Nem hiszem, hogy észre ne venné a lényeges különbséget a kettő között, ha gondolkozik rajta. Nyelvtanítónak pedig pontosnak kell lennie mindenkifelett, mert még úgyis beléköti a „szakértő“ közönség. A névmások osztályozásában szintén a régi alapon áll B. P., amennyiben azt mondja, hogy 7-féle névmást különböztetünk meg (39. §.); igaz, előre bocsátja, hogy ezek a jelentős neveket helyettesítik. De akkor legcélszerűbb alán az volna, ha először azt mondaná, hogy a névmás is annyiféle, amennyiféle a név; s csak azután vehetné elő a régit, — amint tesz különben az I. osztály számára készült nyelvtanában szerző is (42. l.). A rokonértelmű szókkal nagyon röviden bánik el szerző, mert hiszen alig hogy megemlíti; pedig a tanterv is nagyon hangsúlyozza ezt, mint a stílus fejlesztésének egyik legerősebb támaszát.

A 34. laptól kezdve tárgyalja az összetett mondatokat, meg pedig első helyen az alárendelő, második helyen pedig a mellérendelő összetételeket, amint azt iskolai könyvben én tárgyaltam módszeres nyelvtanom második részében először, — s aminek örülök, hogy B. P. is helyesli azzal, hogy követi példáját. Csakugyan ez a legtermészetesebb haladás. Mikor az egyszerű mondat tagjainak ragok és névutókkal való alkotását már megtanulta a növendék, akkor azt mondjuk neki, hogy az alanyt nemcsak egyszerű norminativussal, hanem egész mondattal is kifejezhetjük s úgyszintén az állítmány egyéb bővítvényeit is. Az alárendelt mondatokat abban a sorrendben tárgyalja, amint első könyvében tárgyalta az állítmány bővítvényeit: alanyi, tárgyi, határozó, kiegészítő, jelző mondatok. A tárgyalás abban áll, hogy az előrebocsátott olvasmányt elemzetteti szerző, t. i. „földolgozás“ cím alatt néhány

kérdést ad a tanár szájába; azután pedig közli a szabályokat, melyek a tanár és növendék közös munkájának eredménye kell, hogy legyenek. Ez a rész tehát meg egyezik szerző iskolai nyelvtanának első részével; van azonban két észrevételem. Az egyik az időhatározó mondatokra, a másik az úgynevezett „kiegészítő“ mondatokra vonatkozik.

A 48—50. l. foglalkozik szerző az időhatározó mondatokkal — elég röviden, no de hiszen ő csak szabályokat ad. A 97-ik szabály (48 lap) meghatározza az időhatározó mondatokat. A 98-ik szabály (49 lap) az idő-folyamathatározó mondatokról tanít, még pedig egsszen eredeti módon. A szabály ugyanis így szól: „Az idő-folyamathatározó mondatnak (mikor?) a kötő szava: *mikor, midőn, amint, ha, mig, mialatt, mihelyt, miután, mielőtt*. E mondatok közül némelyeknek a cselekvése egyidőben történik a főmondat cselekvésével, másoké előbb, ismét másoké utóbb történik a főmondat cselekvésénél.“

A *folyamathatározó* kifejezést én honosítottam meg nyelvtani irodalmunkban, az *idő-folyamathatározó* mondat neve az én módszeres nyelvtanomban (II. 62. lap) fordul először elő; utánam használja azt Balog P. könyvének első és második részében; de az épen idézett szabályból azt látom, hogy vagy én, vagy B. P. nem tudjuk, mi az az idő-folyamathatározó. Én az idő-folyamathatározó nevét az eddig egyidejű időhatározókra alkalmaztam; az előidejű időhatározókat neveztem idő-eredethatározóknak, az utóidejű időhatározókat pedig idő-végthatározóknak; Balogh P. azonban az idő-folyamathatározó mondat címe alá foglalja az előidejűséget és utóidejűséget is! S úgy tetszik, mégis nekem van igazam. Folyamathatározó mondatrészek u. i. általában azt a mondatrészt nevezük, a mely a cselekvés *lefolyásával* együtt van, vagy legalább együtt gondolható. Ezért neveztem én folyamathatározóknak az eszköz-, társ-, módthatározókat is. Idő-folyamathatározó tehát mást nem jelenthet, mint oly cselekvést, mely az állítmánnyal egyszerre van folyamatban, vagyis egyidejű cselekvést; az előidejűség és utóidejűség pedig az *eredet* és *vég* fogalmának felel meg. Ezért meggyőződéseim szerint B. P. szabálya egészen értelmetlen szabály, mely a terminus technicus fogalmának meg nem értéséből származott. Még növeli ezt a zavart a 101, és 102-ik szabály, melyekben szerző idő-eredethatározó és idő-végthatározó mondatokról beszél, s így kétségtelenné teszi, hogy ezeket a neveket is csak átvette anélkül, hogy jelentésüket kutatni érdemesnek tartotta volna.

A kiegészítő mondatokról a 113. szabály (55. l.) szól; ezeket azonban én egyszerű jelző mondatoknak tartom, mert meggyőződéseim szerint kiegészítő mondat nincs. A kiegészítő ugyanis nem bővítvénye az állítmánynak, hanem maga az állítmány; már pedig azt B. P. is, más is elismeri, hogy az állítmányt mellékmondattal helyettesíteni nem lehet. Ezért kiegészítő mondat sincs, hanem azok, melyeket B. P.-ék ilyenekül árúlnak, közönséges jelző mondatok, vagy néha épen alanyiak. Így a B. P. mondatában. Olyan volt ez a három naplopó a királyi udvarban, *mintha ők lettek volna a legelső emberek*, egyenesen jelző mondat a mellékmondat, mert hiszen a naplopók tulajdonságát határozta meg.

A mellékrendelésnél nem ártott volna először a mellérendelt mondatrészekről szólni s azután menni át a mondatokra; természetesebb lett volna a mellérendelés fogalmának magyarázata. A többszörösen

összetett mondat meghatározása nem egészen világos, mert abból az is érthető, hogy egy főmondat és ennek alárendelt több egymemű mondat is már többszörösen összetett mondat; már pedig ez alatt a név alatt mindig különmemű mondatok összehalmozását értjük. Az összetett mondatok elemzésével nagyon röviden foglalkozik; épen így a közmondatot is csak hogy megemlíti. A helyesírás kérdésében az Akadémiát követi.

Mindent összevéve, az a véleményünk, hogy B. P. magyar nyelvtanának ez a része jobb az első résznél, de még ebben is sok homály van, a mi valószínűleg az értelmezések teljes kizárása miatt van így. Ha szerző megpróbálta volna, hogy egy kis elemzés alapján vezesse le a szabályokat, sokat nem úgy írt volna, mint a hogyan írt. Általában azonban B. P. nyelvtana a jobbak közé tartozik s a kiemelt részeken kívül világosnak, a felvett módszerhez következetesnek bizonyítja magát s ezek, mint első rangú paedagogiai jelességek, ajánlatossá és eredménynyel biztatóvá teszik könyvét.

Nyelvtanánál azonban jobbak B. P.-nak olvasó könyvei. Hanem ezekről majd máskor.

Dr. Gulyás István.

Képes Családi Lapok. Tolnai Lajos, Prém József és Csillag Máté szerkesztésében jelenik meg a Képes Családi Lapok huszonharmadik évfolyama. Sokkal ismeretesebb ez a lap olvasóközönségünk előtt is, mint-hogy bővebb ismertetésére szükség volna. A benne közölt regények, ismeretterjesztő közlemények, kisebb novellák, költemények, humoreszkek, karcolatok mindig széleskörű közönséget vonzottak e lapnak. Az új évfolyam *Beniczkyné Bajza Lenke „Régen volt”* című regényével kezdődik. Beköthető regénymellékletül pedig *Paul Bourget*, a híres francia regényíró „*A külön*” című regényének fordítását adja. Ezekon kívül a rendes rovatokban sok érdekes apróság van a hetenként két iven megjelenő ujság két első számában. Kár, hogy kiállítására még mindig a régi, kivált a papirosát és képeit illetőleg.

KÜLFÖLD.

A holland egyházi életből.

Az ország; a nép és keresztyéni élet.

I.

Magyarország hatalmas nagy rónája: a délibábos nagy alföld kibeszélhetetlen szépségével; a felvidék a maga változatos hegységével és örökzöld fenyvesével; a dunántúli vidék elragadó bájával örökké tartó benyomást gyakorolnak a szemlélőben; a természet tárházának csodálatos szép berendezését árulja el valamennyi; Isten hatalmasságát és nagyságát prédikálja mindenik. Szinte azt gondolná az ember, midőn bámulatra ragadó pompáját szemléli Isten keze munkájának a mi tejjel-mézzel folyó kies Kánaán földünkön, szép Magyarországon: minden ékességét, pompáját és báját a földnek itt csoportosította a Mindenható! . . .

De nem, az „*Ő kezeinek munkáját hirdeti a kiterjesztett erősség.*” . . . Igen, bárhol jár és kél az ember, kisebb vagy nagyobb mértékben mindenütt szemlélheti a természeti fenséget és pompát. A maga egyszerűségében, — talán mondhatnám egyhangúságában is — a kicsiny Hollandia egy-egy része az Éden

kertet mutatja be. Nyáron, messzekiterjedésű remekzöld legelőivel, tulipános és virágos kertjeivel meleg hatást gyakorol a szemlélőre. A tél komorságát szinte enyhíti, a vidéket érdekessé és változatossá teszi a megszámlálhatlan csatorna és annak partjain ügyesen és szépen kezelt fűz és nyárfák végtelen halmaza. Hát azok a hatalmas hidak, melyek itt ott a Rajna, s más folyókat áthidalják; a kisebb-nagyobb hajóknak ezernyi-ezer tömege; a vizen való élet; mind-mind a maga eredeti voltában szintén nyújt az emberi léleknek gyönyörűséget a szemléléskor. És ha egy fontos kikötő helyiséget pillantnak meg a maga árbocserdejével; ha magát a tengert változatosságával nézzük: nem de meglepők és fonségességében fölemelők lesznek mindannyian?!

Felemelő fenség és idyllikus kedvesség van egymással összekötve a holland természeti életben . . . A városok, a falvak, a népviselet barátságos benyomást gyakorolnak. A legtöbb város fekvése, csatornázása érdekes és sajátos; az utcák, a lakások, magánépületek szinte közmondássá vált tisztasága mindenütt ismeretes. Az épületek stylja feltűnő; vannak (Leydenben, Delftben) még a 16. és 17. századból épültek. Az újabkori építkezés annyi izlést árul el, hogy azt ritka helyen tapasztalhatjuk; könnyed, pavillon-szerű, ügyes kinézésű házakat építenek és csaknem mindig 1—2 emelettel.

Csaknem minden város árul el valami sajátosságát; Amsterdam — az ország fővárosa — számtalan szigettel, kanálissal és hiddal; azután Utrecht, Haaga, Rotterdam ismét mily különbözők. Haaga valószínű királyi város, remek széles utcáival és sajátos építkezési modorával, számos emlékszóbrával, a fenséges királyi palotával nem kevésbé lepi meg az embert. Utrechtet szép fekvése, egyeteme, akadémiái csarnoka teszi nevezetessé, mely 1579-ben 7 tartomány uniójára emlékeztet.

De történelmi nevezetességben is gazdagok a hollandi városok. *Neymuegenben* megvan jelölve a hely, hol N. Károly ült törvényszéket; *Leydenben* lévő „vár” törmelékét mutató halom, még későbbi eredetű. *Annatenberg* mellett máig is láthatók egy híres kolostornak törmelékei, ugyanott egy sirkő jelöli azt a helyet, hol állítólag Kempis Tamást temették volna el. 1627-ből eredő Erasmus szobra, Rotterdamban van felállítva. Csaknem minden városban találunk emlékszóbrót a szabadságharc idejéből. A leydeni híres és régi egyetem is sok történelmi emlék színtere, méltán megérdemli érdeklődésünket.

Régebbi templomokban találunk még ma is számos művészes kivitelű oszlop és emlékköveket: ércből és márványból. Az *amsterdami* nagy ref. templomban — a régi főoltár helyén — áll *Ruyter* emlékszóbrója. A francia-iga alól való felszabadulás emlékét (1815.) ugyanitt, esinos emlékkő jelöli . . . Óriási értéket képvisel végre az amsterdami festészeti, történelmi és régiségi csarnok belseje, melyben az ország kincse, művészete, valamint idegen országok jeleseinek műve, a legszebb, legfenségesebb rendben elrendezve található. Hónapokon át ad a szemlélőnek e gazdag tárház élvezni és tanulni valót.

* * *

A mi a népet és népéletet illeti, nagyon jellegzetes, idegen embernek hosszú időn át tud nyújtani meglepőt és érdekeset. Viseletében a köznép foglalkozásában és gondolkodásában egyaránt elárulja eredetiségét.

A közönséges nép merev egyenessége szinte a durvaságig fokozódik; tetteben a nyugalom a flegmatismusig. Praktikus és hasznos oldalát nézi mindennek; magáét ha kell vérig követeli, de becsületesen! míg a másét elkívánni a legnagyobb gyarlóságnak tartja és nem is teszi soha!

Mily lelkesedéssel ragaszkodik hazájához, mennyire képes feláldozni életét, mindenét ma és minden időben királyáért: bámúlatra ragadó. De a saját szabadságát sem engedi eltiporni. azt magyarázgatni; a „személyes szabadság“ a mentő szó az egyházi, a polgári életben, az érintkezésben, az élet szövvényeiben egyaránt. „Törvényes organasátiók, az állami kényszer eszközök“ ellen a holland harcolt mindig. Sokszor megtörténik az, hogy a rendőrségnek a néppel meggyül a baja, a vétkes büntetése, bántása ellen lázasan agítál, magát a törvény emberét támadja inkább és vérét, a népet védi. A csend vagy rend meg bontásáért, csakis a legvégső esetben lesz valaki büntetve, a kiabáló és lármát ütők csapatja keveset törődik a figyelmeztetéssel; a „személyes szabadság“ tudata a legkisebb gyermeket is bátorra és vakmerővé is teszi... De becsületére válik az, hogy a végletekig soha sem megyen, a „személyes szabadságával“ nem él tulságig vissza.

A 16. és 17. századbeli vallásos mozgalmak eredménye, melynek köszöni Hollandia szabadságát, létét, hitét, — mélyen begyökeredett a nép lelkébe és ma is meglátszik az unokákon erősen. A kalvinizmus befolyása tündöklök a nép önállóságában; mint aristokratikus szellem ural Hollandiában minden nyilvános viszonyt, még ma is erős és nagy jelentőségű. Két irány uralkodik a nép között; az egyik kimondja erősen és határozottan: az ország akkor lesz igazán boldog, ha történelmi hagyományaihoz ragaszkodva a ref. vallást maga eredeti valóságában megőrizi, . . . míg a másik irány pedig: modern szellemben haladva, rombolni nem óhajt ugyan, de a tökéletes szabadságot, a vallásos nézetek subjektív felfogását, az istenisztelet változtatását a mennyiben kívánalom fenn áll — hangsúlyozza és akarja. „Az egyház és állam“ politikai és vallásos kérdései egyik párton: „az államnak az egyháztól“; míg a másik pártra pedig: „az egyháznak az államtól“ való elkülönítési alakban merülnek fel s nyörnek kifejezést.

* * *

A legnemesebb ereje a keresztyén hite a hollandusnak a praktikus keresztyén élet terén fejlök ki. Hazájáért első sorban, de épen úgy vallásáért kész bárminő áldozathozatalra. De minthogy mindennek a földön ellensége van; úgy a keresztyén élet sem virágozhatik szabadon, titkos és nyílt ellenségei rágódnak életfáján. Néha a szegény kétségbeesetten, tagadja meg Istenét, Krisztust, de a gazdag sem átalakodik elbizakodottságában Istenéről teljesen megfelejtkezni. A legnagyobb ellentéteket tapasztalhatjuk: tulságig menő fanatikus vallásos keresztyén mellett, a mindent megvető atheistát. És e két szélsőségnek kiegyenlítése, felette nehezíti a vallás őreinek munkáját.

Az egyházi törvények alkotta szokásoknak magát alá nem vetni, a felsőbb körökben mint egy általános betegség uralkodik. Nem ritka eset, hogy a keresztelest mellözök. Hogy a szegény nép körében ez ritkább eset, oka talán abban rejlik, hogy gyermekeiket így a sok helyt kínáló árvaházakba be nem adhatnák.

Az esketéssel, dacára egyszerű voltának, mert

legtöbb esetben csak a templomba való összegyülekezésből, egy alkalmi ének elénekléséből és a lelkész néhány áldást nyújtó szavából áll — sokkal komolyabban bánnak el; ritkán elégesznek meg csupán a polgári egybekeléssel.

A temetésnél kerülnek minden pompát; lelkész nagyon ritkán kíséri ki a halottat; én nekem, második éve vagyok itt, nem volt alkalman egy temetési szertartást megfigyelni. A legszorosabban hozzá tartozói a hallottnak kísérik egyedül, kizárva a pompás, fényes menet és utcai éneklés teljesen Igen érdekes az, hogy a gyászjelentéseken rendszeren rajta állnak e szavak: koszorúkat nem, csak csendes részvétet kérünk.

A mi az isteniszteletek látogatását illeti, saját tapasztalataim nyomán Utrechtből annyit mondhatok határozottan: hogy az erős. Még nem találtam egy templomot sem üresen vasárnap. A nép 10 órakor gyülekezik a templomba minden harangszó nélkül és hallgatja az Isten ígését áhítatosan, sokszor 12 óráig, vagy később is. Ez idő alatt szinte kihaltan látszik a város, nem zavarja a templomi ájtatosságot semmi: ünneplés, vasárnapi csend mindenütt. Üzletek, hivatalos helyiségek, postai hivatalok mind-mind zárva vannak e napon, vasárnap egyedül az Istené! . . . És úgy látszik, hogy e szép szokás nem mindenütt van meg. Gunning, Utrecht egyik ref. lelkésze írja: „A nagyobb városokban és műveltebb körökben és még a munkás osztályban is, mély idegenkedés uralkodik a templomtól. Fáradoznak a papok, a presbyterek a keresztyéni egyházi életet ápolni minden módon, azonban nagyobb városokban és némely nép közt nehezen tudnak sikert felmutatni“.

De nagyobb hátrányára van a ker. egyházi életnek a theologus hiány. Hiába, ott, hol a pásztorok nem öröködnök, könnyebben pusztul a nyáj. És e hiányt tekintve, a szükség még nagyobb, mint Magyarországon. Kimutatás szerint a hollandi paróchiák száma 1349, 1618 lelkészszel, és ma mintegy 250—70 egyházközség áll üresen. Kevésé jól dotált lelkészi állomások (legkisebb 1000 forint) ritkán kapnak rendes lelkészt s a theologusok jelenlegi száma még mindig nincs emelkedőben.

„Vannak ekklezsiák, — írja dr. Gunning — melyek 15 év óta nem voltak betöltve, szenvednek gondot és elszegényedést. Az ilyen egyházközség hiveit a „lelkészi kör“ egyik-másik lelkésztagja keresi föl s predikálja a szent ígét. Azonban van „lelkészi kör“, hol a paróchia fele üresedésben van; így itt a helyzet nagyon nehéz. És az, hogy ma ez, holnap egy másik lelkész végzi a lelkészi teendőket, megint nem kedvező, mert míg elhanyagolja saját egyházközségét, addig a másik anyagi, úgy lelki gondjait sem viselheti kellőképpen. Nem csoda, ha az ilyen egyházközség termékeny mező lesz minden szekta befogadására“.

Igyekeznek segíteni ezen a bajon sokféleképpen. Kicsiny paróchiákban a tanítók, vagy missiói intézetekben tanult emberek helyettesítik a papot; Utrechtben az u. n. Dyk's-fele társulat egyenesen theologusok nevelésére állítottatott fel; de még mindezek ma nem sokat segítenek. Legerősebb támasza a népnek a kálvinizmus által beléoltott „önállósága“. Hiszen minden ház templom, mindenütt ott a biblia: a biblia a ker. életben, a templomban, az iskolában egyaránt. A ker. iskolákat (school met den bigbel) iskola-bibliával hívják. Reggel, délben és estve összejönnek a család tagjai, cselédek, gyermekek egyaránt olvasnak egy részletet a bibliából és magyarázza a családfő, vagy az ahhoz készi-

tett bibliai magyarázatot olvassa. Valóban felemelő, ünnepegyességében oly fenséges egy-egy ilyen jelenet. Aztán az összejövetelt bezárják egy szabadon mondott imádsággal, egy buzgó foházzal, hálát adván az ég Urának mindazon jókért, melyeket az Ő kezéből vettek. Szívből, ájtatos szívből száll fel az egyszerű imádság; egyszerűségében mily fenséges és megható!

A keresztyén vallásos érzésnek igen sok áldásos jele van a nép életében. A „vasárnapi egyesületek“ a vasárnapi nyugalom és megszentelés érdekében működnek, a jótékony egyesületek nagy száma a nyomorkodók bajait igyekezik enyhíteni. (Ezekre még visszatérünk.)

Átalában a ker. vallásosságnak Hollandiában számos jelével találkozunk és mély és gazdag benyomást szerezhet annak szemlélője minden nyilvánulásában.

Utrecht, 1900. dec. hó.

Birtha József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Még egyszer a püspökről, mint a debreceni egyháztanács elnökéről.** Lapunk f. évi második számában említettük már, hogy mikor a mi köztiszteletben és szeretetben álló ősz püspökünk ez év elején a debreceni egyháztanács elnökségéről le akart mondani, e szándékának igenis megvoltak a maga fontos indokai, melyek elől mi elzárkózni még ma sem tudunk. — Ahelyett azonban, hogy ez indokok részletes fejtegetésébe mélyebben belebozsátkoznánk, egyszerűen arra mutatunk rá, hogy ez indokokat másutt is igen jól ismerik, sőt a mi több: méltányolják is. Kezeink között van ugyanis a *kolozsvári ev. ref. egyházközség szervezeti szabályzata* s ennek 68. §-ában ezt olvassuk: „A négy rendes lelkészen kívül a mindenkor püspököt, míg a püspöki állandó székhely Kolozsvár, az egyházközség megválasztott lelkészéül tekinti. — A püspök, mint kolozsvári rendes lelkész, nem áll valamely parókhialis kör élén, nem vezet külön lelkészi hivatalt, hanem csupán templomi lelkészi szolgálata igényeltetik, különösen a sátoros ünnepeken s kiváló egyházi és nemzeti ünnepélyek alkalmával“. Vajjon mi lehet annak az oka, hogy a kolozsváriak a püspökre nézve így intézkedtek? Nem más, mint az amire mult-kori cikkeskénkben mi is rámutattunk.

— **Az exmittált teológusok figyelmébe.** Azok a hittanhallgató urak, kik a fennforgó kényszer-helyzetből kifolyólag segéd- vagy akár helyettes lelkészminőségben egyik vagy másik egyházba kibocsátást nyertek s a kiknek a félévi rendes vizsgálatokra kitűzött időben t. i. január 3—15-ig — egyházkerületi végzés alapján — díjmentes vizsgálatra előállani jogok lett volna, de ezen jogukkal élni elmúlasztották ezen az úton figyelmeztetnek 1-ször arra, hogy most már, szintén az egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében vizsgálatot csak a törvényes díjak lefizetése mellett tehetnek. 2-ször arra, hogy az ilyen vizsgálatokra a régi gyakorlat szerint a teológiai tanárkar minden tagja meghivatván, illetőleg a vizsgálat ezután mindig a tanárkar plénuma előtt történvén, a vizsgálatot a dolog természetéből kifolyólag minden tantárgyból kiki egyszerre letenni köteles s annak részekre osztása meg nem engedhető. Ezt az érdekelteknek tudomására hozni szükségesnek azért tartom, mert a közel múltban ez egyedül helyes és komoly eljárástól több ízben eltérés történt s a praecedens könnyen

félreértésre szolgálhatna okúl. Debrecen, 1901. jan. 16. Eröss Lajos a theol. akadémiai kar ez időszerűti dékánja.

— **A congrua törvény világosan** rendelkezik, de azonkívül egyházkerületünk 1900. évi májusi közgyűlése is elég gondos volt intézkedni abban a tekintetben, hogy a személyi változások esetén mi történjék? Több rendbeli tudakozódás következtében az 1900. évi egyh. ker. közgyűlés 19. számú végzésére, illetve annak 4-ik pontjára utaljuk az érdekelteket. E pont azt mondja, hogy „a személyi változások a vonatkozó törvény 16. §-a értelmében, a szükséges okmányokkal (megegyesítési, érettségi, két lelkészi bizonyítvány*) felszerelt jelentésben, az esperesek által a megállapított határidőben esz-közöltessenek.“ Ugy látszik, hogy a törvény ezen rendelkezésének több helyen nem tettek eleget. Egyházi felsőbb hatóságainkat a mulasztás vádjá nem terhelheti, mert ime, több esetet tudunk, midőn az esperesi hivatal több rendbeli sürgetés után is csak sok idő elteltével tudta bevenni az illető lelkésztől a szükséges okmányokat. Ha tehát a személyi változás kellően felszerelt okmányok kapesában nem volt idejében bejelenthető: ennek első sorban maga a késedelmeskedő lelkész az oka. Azt se várhatjuk, hogy a hol nagy tömegű munkával kell leszámolni s a hol rendszeren munkatorlódás van, ott azonnal elláthassák a jelentést, mert arra is idő kell, míg a ministeriumig közbeeső hatóságok a saját hatáskörükben intézkednek. Ha már most valaki az okmányok betérjesztésével késlekedett: csak magának tulajdoníthatja, ha késik az ellátás. Annnyit jegyzünk még meg, hogy ha valakinek okmányai már egyszer fel voltak terjesztve, ez az egyszeri felterjesztés még nem elégséges arra nézve, hogy személyi változás esetén újabb felterjesztés nélkül is megnyerje az új állomásra nézve is a jövedelmi kiegészítést. Felterjesztendő a változásról szóló jelentés kapesában valamennyi okmány mindannyiszor, a hányszor változás történik, mert eltekintve egyéb nehézségektől, a vallás és közoktatásügyi ministerium nem fog az identifikációkkal bajlódni, azt kívánni se lehet tőle. Egyébként sok bajnak eleje vétetnék, ha lelkész társaink beszereznek az 1898. évi XIV. törvénycikket, annak minden pontjával megismerkednének s ahoz szorosán alkalmazkodnának. Csak egy pontot idézünk e törvényből, mely magában is indokolja a szem előtt tartást s ennek lehetővé tételére céljából a törvény megszerzését. Ez a már említett 16. §., mely így szól: „a 2-ik §-ban említett val-lásfelekezetek tartoznak 3 hó alatt a vallás és közokt. ministernek a kiegészített jövedelemmel bíró lelkészi álláson előfordult minden személyváltozást bejelenteni. Ha pedig a bejelentés 3 bónap alatt meg nem történt és az ujonnan alkalmazott lelkészek minősítése okmányokkal nem igazoltatik, a 4. §. értelmében magasabb minősítéssel bíró új lelkész nagyobb jövedelmi kiegészítése csak a bejelentés napjától kezdve utalványozható.“ Ime! milyen súlyos következményekkel jár a késedelem! A törvény nem tudásával pedig senki sem mentheti ki magát. Ugy látjuk pedig, hogy vannak esetek, a mikor az új lelkész már 1 évet is eltöltött az új állomáson s neve még ismeretlen a ministeriumban. Hogy ne komplikálódnék hát a helyzet? S hogy ne késlekednék az illetmény folyósítása?

*) Bár a törvény 4. §-a ezeket mondja: . . . az illető hit-tudományt valamely hittani intézeten a hazai középiskola 8 osztályának elvégzése után . . . legalább 3 évig tanulta . . . s szabályszerű lelkészi képesítést nyert.

— **Nagy riadalmat és ijedtséget** okozott a hazai klerikális körökben az „Egyetértés” című polit. napi lapnak jan. 10-én megjelent egy rövid közleménye, melyben azon alkalomból, hogy Franciaországban a kongregációk vagyonának szekularizációját megindították, a magyarországi szerzetes-rendek ingatlan és ingó vagyona van kimutatva. Ez összeállítás szerint a legmérsékeltebb számítás mellett 18.5 millió frt értékű ingatlan és 5.150.000 frt értékű ingó vagyonnal rendelkeznek a kath. szerzetes-rendek nálunk, a mibe természetesen nincsenek beleszámítva a templomok, klastromok, iskolák, könyvtárak, felszerelések, mükincsek, melyeknek értéke szintén milliókra megy. Érdekes volt szemlélni, mily érzékenyen érintette ez ártatlan közlemény azokat, a kik nagyon jól tudják, hogy legfőbb erejük és hatalmuk nem a lelkiekben, hanem az anyagiakban, a nagy vagyonban van, és a kik előtt azért nincs ijesztőbb rém a szekularizációnál. Nosza! Neki is estek azonnal a „zsidó liberális”-oknak, a lipótvárosi „Kazár” milliomosoknak, s még a szegény protestánsoknak is, azzal gyanúsítván minket, hogy irigyeljük az ő vagyonukat s osztózni szeretnénk rajta. Fenyegetőzni is kezdtek, hogy a veszélyt valamiképp elhárítsák magukról, mindenféle képtelenséggel, még *neoquistica commissio*-val is. De hát ugyan miért az a nagy ijedtség?! Hiszen még híre sincs a veszedelemnek! A protestánsoktól meg éppen nincs okunk félni, mert nekünk nem kell semmiféle katolikus vagyon; még azt sem kérjük vissza, a mit erőszakkal elvettek tőlünk. Csak egyet kérünk tőlük. Azt, hogy hagyjanak nekünk békét, éljenek az ország törvényei szerint, de ne éljenek vissza azokkal; s legyenek meggyőződve arról, hogy semmi sem fogja a magyar nemzetet, a magyar államot olyan biztosan a szekularizáció útjára kényszeríteni, mint az a meggyőződés, hogy a felekezeti békét, az interconfessionalis jogrendet s a kulturális haladást a klerikalizmus tulkapásaival s retrograd törekvéseivel szemben csak úgy lehet biztosítani, ha a legerősebb fegyvert, a melyet önző célokra használ fel, kicsavarjuk kártékony kezéből. Ennek a meggyőződésnek meggyökeresedésére pedig a t. néppárti atyafiak nagy buzgósággal működnek közre. Az eredményt tehát maguknak tulajdonítsák, ha valamikor csakugyan bekövetkezik.

— **Harc a klerikalizmus ellen.** Franciaországban a Waldeck-Rousseau kormány, a mint tudjuk, az egyesületekre vonatkozólag törvényjavaslatot terjesztett be, melyet a képviselőház a napokbau kezdett tárgyalni. E törvényjavaslat semmiféle egyesület alakulhatását nem teszi kormányengedélytől függővé, csakis az olyanokét, melyeknek központja nem Franciaországban van vagy a melyeknek vezetői nem franciák, vagy amelyeknek tagjai együtt laknak. Világos tehát, hogy e javaslat egyenesen a szerzetes rendek ellen irányul, a melyekre nézve kimondja még a javaslat, hogy hat hónap alatt forduljanak a kormányhoz engedélyezésért, máskülönben feloszlatottnak nyilvánítottatnak s vagyonuk az állam javára konfiskáltatik. Minthogy a kormány nem lesz bőkezű az engedélyek osztogatásában: a szerzetesek legnagyobb része eltöröltetik s vagyonuk szekularizáltatni fog. Természetes, hogy a javaslat miatt nagy az elkeseredés a klerikális táborban, mert ennek a kongregációkban van éppen legfőbb ereje. A pápa is tiltakozását jelentette ki, a mi aligha többet nem árt, mint hasznát a klerikálisok ügyének. A kormány lépése indokolt, mert a többszörös támadások dacára is nagy mértékben elszaporodott szerzetesek nagyra nőtt vagyonukkal folytonos veszélyvel fenyegetik a köztársaságot. A mint a jelek

mutatják, a javaslat törvénynyé válik, de végrehajtása nem fog valami simán menni végbe, mert a klérus nagyon ért ahoz, hogy miképpen lehet a nép vallásos érületét a nép érdekei ellen eszköz gyanánt felhasználni.

— **Szives tudomásul a Sinay Miklós emléke tisztelőinek!** E becses Lapokban a Sinay Miklósról emlékezés tárgyában közölt feihívásom következtében jelentkezett tisztelt megrendelő és előfizető urakkal szives tisztelettel tudatom, hogy még a mult év december havában az innepek előtt lépéseket tettem a Sinay Miklós arcképének megszerzése végett, a melynek közlését a Sinayról szóló „Emlékezés” alkalmából célszerűnek gondoltam. Gyér pártolás nyilatkozott ugyan e szándék létesítése iránt a tisztelt olvasók és általábanvéve a magyar református közönség részéről, de ez nem fog gátló körülmény lenni az „Emlékezés Sinay Miklósról” című közlemény megjelenésére nézve, ha szinte az arckép megszerzése miatt késedelmet szenvedett is az, miután csak ma sikerült az arcképet megkapnom. Óhaj-tandó volna az ügy érdekében is, hogy e becses Lapok nagyérdemű olvasói tömegesebben szerencsétlenekek becses megrendeléseikkel, mert miután a „Szabad Egyház” csak 150 példányban nyomatik, a később jelentkező megrendelőknél nehezen szolgálhatnék azon számokkal, melyek a Sinay Miklósról való megemlékezést hozandják. Hiszem pedig, hogy nem érdeknélküli leend a róla szóló cikk. Kitünő tisztelettel Szapáryfalva január 8. 1901. Rácz Károly ev. ref. lelkipásztor.

— **A baptizmus a Szilágyságban.** Egy józan s okos öntudattal megírt nyomtatvány került a kezeink közé, melyet a kémeri egyháztanács adott ki, oly célból, hogy híveit a szemforgatásban dobzódo hamis profétáktól megóvjá. Ebből látjuk, hogy a vallásos téboly immár a szilágyságban is kezd divatossá válni. Ezelőtt 15 esztendővel, mikor azon a vidéken laktunk, ott ez a nyavaja még ismeretlen volt. De hát azóta a civilisatio modern gépével a vasutal oda is betolakodott. És ez csak természetes. A phylloxera legelőször közép-Amerikában lépett fel. Évek multán egyszerre csak Amerika legdélibb csucsán kezdett jelentkezni, még pedig a vasúti állomás közelében s kitünt, hogy közép-Amerikából ide délre a vasúti kocsik által plántáltatott át. Így vagyunk a baptistákkal, ezekkel a lelki phylloxerákkal is. Apostolai nem az őket megillető lovon, hanem vasuton s kényelmesen utazgatnak s különös előszeretettel keresik fel azokat a helyeket, honnan könnyen tova is állhatnak. Egyébiránt nincs ezektől mit félni. Az Alföld azon vidékein, hol legelőször jelentkeztek, immár tisztában van velök a közvélemény. Veszedelemnek, civakodnak állandóan s komolyan számba alig jöhetnek. Ez a szekta itt már elvesztette hódító erejét. Ez a másik ok, amiért gyárilag praeparált apostolai jónak látják a főhadiszállást más vidékre áttenni. — De aktiójok vége mindenütt ugyanaz lesz, mert a túlzás állandó hatásra soha nem számíthat.

— **Nyílt kérdés a szerkesztőhöz.** Egyik fiók egyházamban van egy állami tanító, ki maga gör. kath. vallású oláh, a neje pedig róm. kath. A tanító szeretne a feleségével egy valláson lenni, úgyde azt mondja, hogy a gör. kath. vallásról a róm. kath. vallásra áttérni a konkordátum értelmében nem lehet, csak rendkívül ritka esetekben, külön pápai engedéllyel. Hozzám fordult tehát s őszintén elmondta a szándékát, hogy előbb áttér a ref. vallásra, hogy aztán csakhamar a kath. vallásra térhessen! Kérdem, hogy a midőn ezen leplezetlen szándékával hozzám fordul, engedjem-e neki a mi vallásunkat mintegy közvetítő-intéz t gyanánt hasz-

náltatni, vagy pedig kereken elutasítom? N. N. ev. ref. lelkész. — Nézetem e felvetett kérdésben az, hogy igenis nem szabad a mi vallásunkat közvetítő intézet gyanánt felhasználni engedni. Mert hova vezetne az, ha az efféle paklizásokat elősegítenék!? Vallásunk erkölcsi komolyságának tönkretévesére. A vallás nem olyan, mint a pergő, melyet a juhász tetszése szerint akaszthat akár naponként is más más birka nyakára s nem olyan főképpen a mi vallásunk, hol a belső, igaz s rendíthetetlen meggyőződés az egyedül való fundamentum. Ebből kifolyólag őszintén megvallom, hogy én soha sem tudtam örülni annak sem, ha az egyházpolitikai törvények életbeléptetése előtt valaki csak azért jelentkezett nálam áttérésre, hogy házastársától elválhassék. Ilyen botcsinálta kálvinistákra nincs nekünk szükségünk. Annyival inkább kötelessége nagytiszteletnek a fennforgó esetben azt az állami tanítót kereken elutasítani. Már az is bosszantó, hogy volt bátorsága egy református pap előtt ilyen semmirevaló ajánlattal előállani. Abban igaz van annak a tanítónak, hogy neki nem éppen könnyű róm. katolikussá lenni. Az 1868. évi LIII. t. c. 1—8. §-ai ugyanis a görög és latin szerzetás katolikusokra nézve nem kötelezők, mikor az egymáshoz való átmenetéről van szó. Amennyiben ma is az az 1814-ik évi okt. 4-én 23,034. sz. a. kelt királyi körrendelet áll érvényben, melynek 2-ik pontja elrendeli, hogy a görög és latin szert. katolikusok csakis püspökük beleegyezése mellett változtathatják meg szerzetásukat; ki azonban csak rendkívüli fontos esetekben szokta ezt megengedni. De ez semmit sem változtat a kérdés lényegén. Orgazdaságra egy kálvinista pap sohasem vállalkozhatik, még akkor sem, ha a tolvaj másnak akar lopni. Szerkesztő.

— **Fertőző betegségek ellen**, melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer

a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szives figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

Szerkesztői üzenet.

V Zs. H.-Böszörmény. Verset, — egyes rendkívüli esetektől eltekintve, — lapunk nem közöl. Szíveskedjék máshova fordulni. — Sz. J. Békés. A zene s énekügy terén oly kevés az igazi szakember, hogy éppen most, mikor az új énekeskönyv kérdése napirenden van, minden e tárgyra vonatkozó munkálatot örömmel fogadunk s abban a meggyőződésben vagyunk, hogy a vitás kérdések szellőztetése, — természetesen a tárgyiagosság határai között, — nemcsak érthető, hanem egyenesen szükséges is. Ahonnan téged is határozottan provokálunk, hogy a vitázó s különben érdemes zeneszerzők szellemi duellumába beleszólván, pártatlan szakértelemmel mutasd ki, hogy tulajdonképpen mi is hát az igazság? Ebből csak haszon lehet magára az ügyre nézve. — B. J. Utrecht. Legközelebb küldött s köszönettel vett dolgozatára sort kerítünk. — K. F. Gyoma. A levelet vettük, de megbocsáss; a sorompót nem zárjuk le. Olyan kevesen vagytok e téren szakértők, hogy áron is meg kellene venni az alkalmat, amidőn e kérdések irodalmilag tisztáztatnak. Mi még örvendünk az efféle szellemi birkózásnak, mert énekügyünk nyer belőle. — Arra meg van é. lesz gondunk, hogy a tisztelt ellenfelek valahogy a személyeskedés terére át ne csapjanak. Kölcei mondotta, hogy a kritika még senkit el nem temetett; legfeljebb harangot húz annak, a ki halva született. — Kuthy Zoltán New-York. Elkésve érkezett.

Tartalom-jegyzék: A magyar keresztyénség 900 éves ünnepe és a hivatalos Magyarország. Protestáns. — A városi nagy egyházak sorsa. Dr. Ferenczy Gyula. — Nyílt levél nagyságos Úray Imre beregi ev. ref. egyházmegyei gondnok úrhoz. Ifj. Lányi József. — Közéletünk: Bethlen Gábor fejedelem szobra. — Válasz Hodossy Béla úrnak. P. Nagy Zoltán. — A mustármag növekedése. Fekete Gyula. — A gulácsi lelkészválasztásról. Sziky Ádám. — Válasz a fent olvasható cikkekre. Sütő Kálmán. — Irodalom. — Külföld: A holland egyházi életből. Birtha József. — Külföldi élelők; Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek. Pontos címre figyelni tessék.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

Szabott ári Szabott ári Szabott ári

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruházat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolidaritásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.